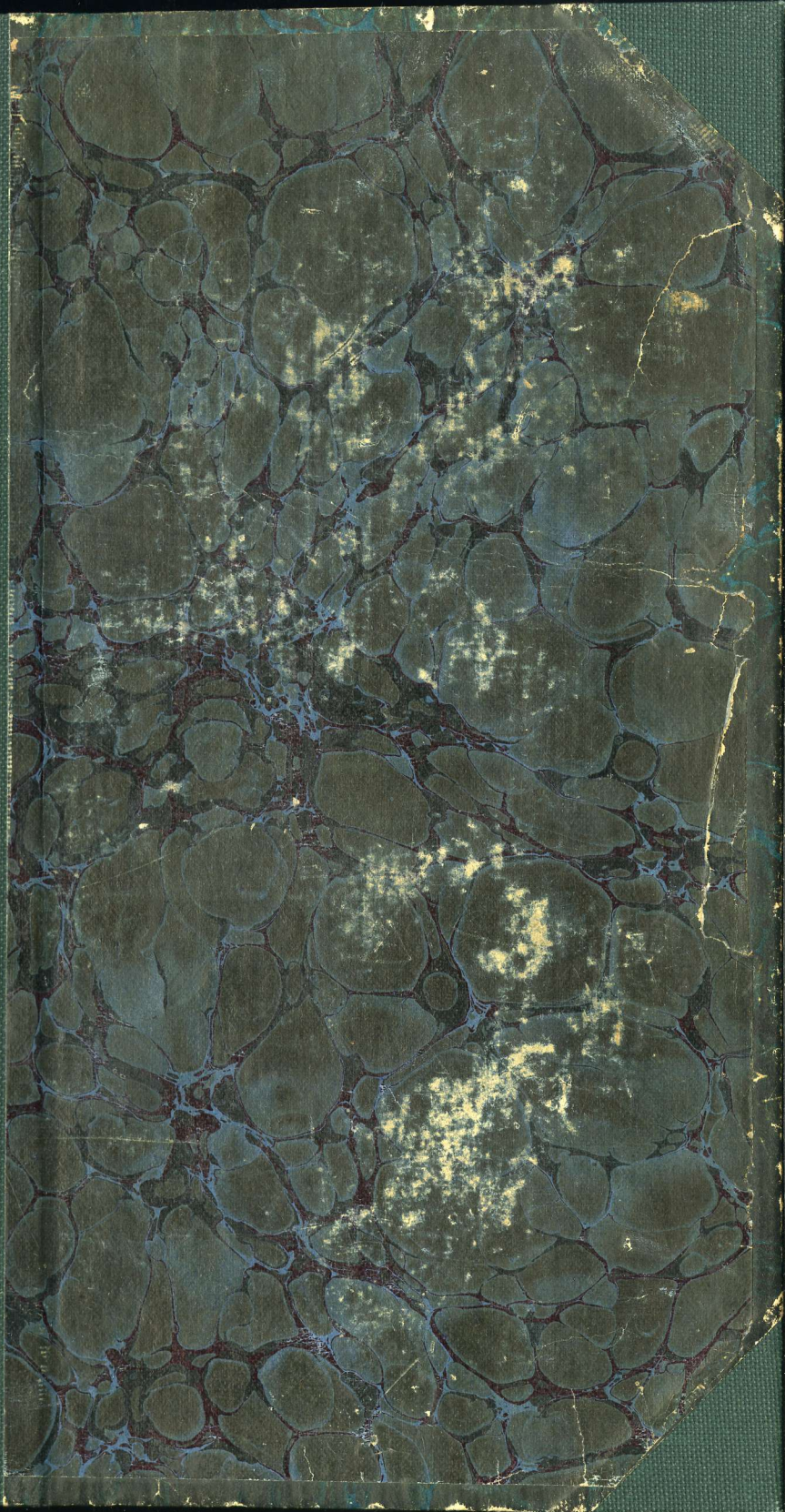

Politikai
röpiratok.

32.

Pest Pilis és Solt t. e. megyék

KÖZEGÉSZSÉGÜGYI

BIZOTTMÁNYÁNAK

JAVASLATA

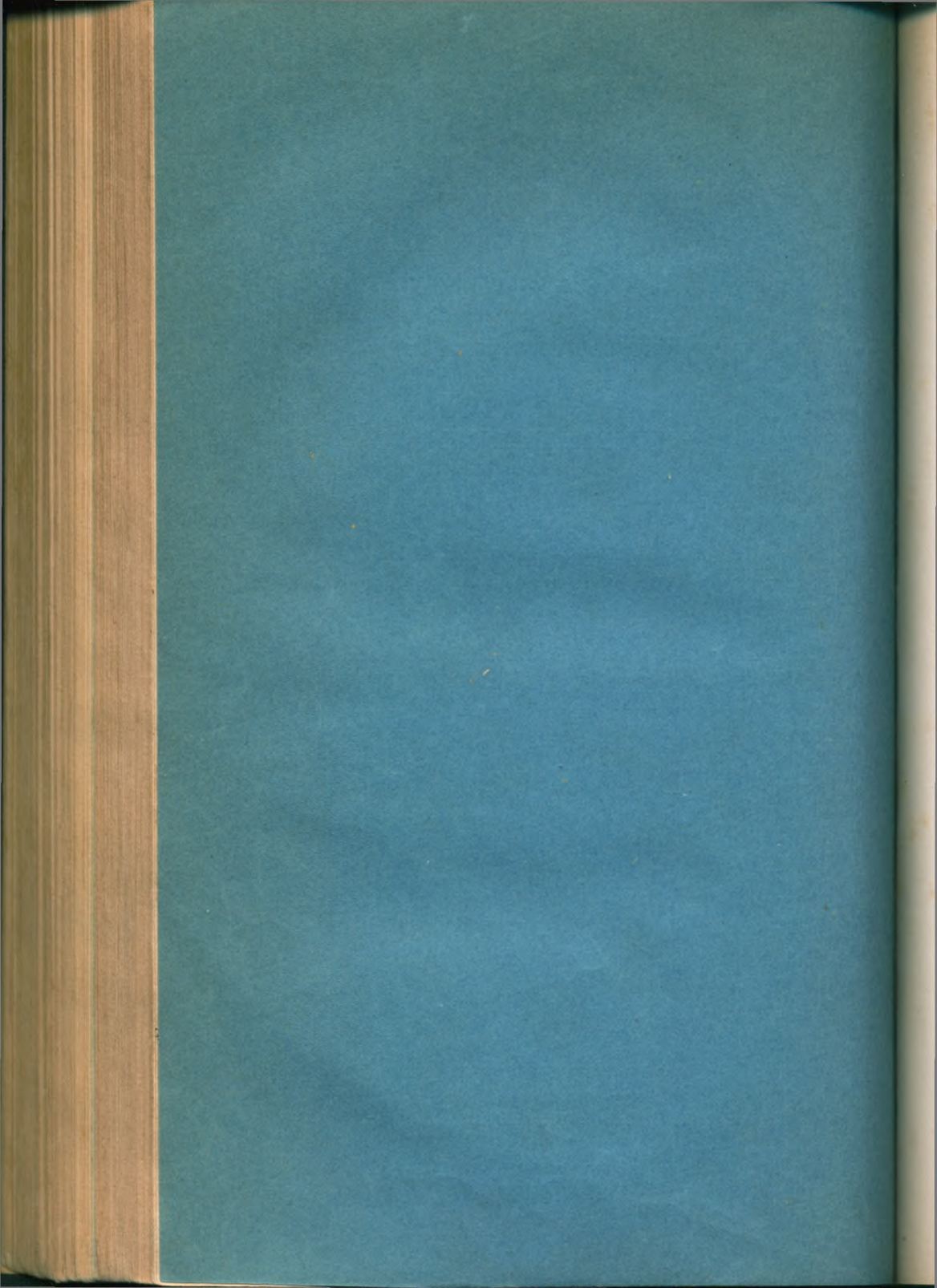
A MEGYEI KÖZEGÉSZSÉGÜGY HELYHATÓSÁGI SZERVE-
ZETE TÁRGYÁBAN.

Ára 15 kr. o. é.

4.

PEST, 1868.

Nyomatott Kocsi Sándor és társainál. Aldunaszor 9. sz.

32

232

81

Handwritten signature

Pest Pilis és Solt t. e. megyék

KÖZEGÉSZSÉGÜGYI

BIZOTTMÁNYÁNAK

JAVASLATA

A MEGYEI KÖZEGÉSZSÉGÜGY HELYHATOSÁGI SZERVE-
ZETE TÁRGYÁBAN.

(DÉBALLAGI MÓR.)

PEST, 1868.

Nyomatott Kocsi Sándor és társainál. Aldunásor 9. sz.

Pest Pilis és Holt t. e. megyék

KÖZEGÉSZELET

BIRODALOM

JAVASLAT

A MEGYÉI KÖZEGÉSZELET MÉRÉSÉNEK

ÉRTELMEZÉSE

1863

1863

1863

Ismertetése

Pest, Pilis és Solt t. e. megyék közegészségügyi bizottmányának és működésének.

A megyei közegészségügyi bizottmány megalakításának eszméje az 1867. évi június 4-ki bizottmányi közgyűlés által kiküldött szervező bizottságtól származott.

Azon teendők közt, melyeket a szervező bizottság a megye összes közigazgatási és törvénykezési rendszerét átfogó s az 1867. évi júliusi közgyűlésre beadott jelentésében felsorolt, a megyei közegészségügy kérdése kiváló helyet foglal el. A szervező bizottság ez ügyet mint szakavatottságot igénylőt, nem vonta tanácskozási körébe, hanem indítványt tett egy külön egészségügyi bizottmány alakítása iránt, mely a megye rendes és tiszteletbeli orvosi karából álljon, az első alispán által hivassék össze, s feladata legyen a megyei közegészségügy helyhatósági szervezése tárgyában célravezető javaslatot tenni.

Az 1867. évi július 11-én tartott szervező közgyűlés az indítványt magáévá tette s 1663. számú határozatával az egészségügyi bizottmányt megalakította, abba az összes megyei rendes és tiszteletbeli orvosi kart felvette, a tanácskozásokba másokat is meghívatni rendelt, és Beóthy Lajos első alispánt, mint a bizottmány elnökét odautasította, hogy a megyei egészségügy rendszerét

tárgyazó és ezen bizottmány által kidolgozandó javaslatot az 1867. évi augusztus 27-re kitűzött s kizárólag az egészség- és ügygyel foglalkozandó rendkívüli közgyűlésen terjeszse elő.

Az így megalakított közegészségügyi bizottmány tagjai voltak: Beóthy Lajos első alispán, mint elnök, Dalnady Győző főjegyző, mint jegyző; Kajdaesy István központi, Hirkó László járási, Mizsey Endre fegyházi rendes főorvosok; Balassa János, Bakos Miklós, Buzinkay Gyula, Csajághy Béla, Halász Géza, Kovács Sebestény Endre, Mátray Ferencz, Poor Imre, Pólya József, Vári Szabó János, Kovács-Schmidt János, Steszl Lajos, Argenti Döme tiszteletbeli főorvosok; Balázs Kálmán főállatorvos, Szabó Alajos tiszteletbeli főállatorvos; Mády Pál, Geszner Mihály, Lángh Ferencz, Magyar Sándor, Földessy József, Gaál István, Kelndorfer Armin, Clementisz József, Bolgár Lajos, Emrich Gottfried rendes járási orvosok; Molnár Ignác, Deutsch Salamon, Glück Ignác, Mandl Jakab, Saári Antal, Garami Antal, Oláh Gyula, Olicser Károly, Vaskovits János, Bodor Antal, Graner Dávid, Pollák Vilmos, Hacker Lajos, Simonics Balázs, Schumayer Ignác, Birói Béla, Klingert Kálmán, Haasz József, Doktor Jakab tiszteletbeli járási orvosok, és végül azok, kiket a közgyűlési határozat a bizottmány tanácskozásába mint tagokat különösen meghívatni rendelt u. m. Bókay János orvostudor és gyermek-kórházi igazgató, Lippay Gáspár, Hirschler Ignác, Lummitzer Sándor, Korányi Frigyes, Patrubán Gerő, Rósay József orvostudorok; Kiss Károly és Stupa György gyógyszerészek.

Első ülését 1867. évi augusztus 8-án tartotta a bizottmány, mit az első alispán nyitott meg. Az egészségügyi bizottmány teljes készséggel és a rendezendő ügy fontosságához méltó komoly-

sággal látott feladatához s kijelenté, hogy a megye közgyűlése elé terjesztendő egészségügyi javaslat kidolgozásánál és összeállításánál minden tagját foglalkoztatni kívánja. Mindenekelőtt a tanácskozási alap előkészítését látta szükségesnek, mely egyszersmind tervül is szolgáljon az egészségügyben alkotandó szabályokra nézve. Ily terv kidolgozására csak kisebb személyzetből álló testület lévén alkalmas, egy albizottmányt alakított a helyben lakó orvostudor és gyógyszerész urakból, mindazáltal úgy, hogy az albizottmány tanácskozásaiban és munkálkodásában a vidéken lakó orvostudor urak és megyei járási orvosok is bármikor résztvehessenek, s a részvételre az albizottmányi összejövetel napjának közlésével különösen is felszólíthatassanak. Az albizottmány elnökévé Kajdacsy István orvostudor és központi főorvos választatott meg, ki is utasított, hogy az albizottmányt azonnal hija össze, mihelyt a magyarországi természetvizsgálók és orvosok gyűlékezetére távozott vagy távozni készülő tagok Rimaszombatból, hol a gyűlés épen akkor nyílt meg — visszaérkeznek s a kidolgozandó tervezet mindenoldalú megvitatásban részesülhet, egyuttal kiadattak neki az 1861. évi 68, 587, 1195, 1196, 4196 és 4197 számú egészségügyi határozatok s az 1867. évi 1264. és 1652. számú hivatalos orvosi jelentések kellő használat végett.

Az albizottmány csak az 1867. évi novemberi közgyűlésre készült el tervével. A terv három sorba osztja az egészségügy szervezésénél szem előtt álló teendőket, első helyen az egészségügyi személyzetről, másodikon a kórházakról s egyéb jótékony intézetekről, a harmadikon végül az orvosrendőrséget és a törvényszéki eljárást szabályozó intézkedésekről emlékeztet meg. Ezek közt az egészségügyi személyzet szervezését jelelte

ki első és legszükségesebb teendőnek, s kijelölte a szervezés részleteit is. Ezt mindjárt munkába is vette az albizottmány s a kijelölt s kidolgozandó részletek közül kettőt, t. i. az állandó megyei egészségügyi bizottmány szerkezetét és teendőit és a megyei rendes főorvosok hatás- és munkakörét teljesen kidolgozva mutatta be. Az egészségügyi bizottmány a tervet és a kidolgozott két részletet elfogadta s a novemberi közgyűlésen előterjesztette, a munkába vett javaslat bevégezetlenségét azzal indokolván, hogy a hátralevő részek kidolgozása főképen attól függ: elfogadja-e a közgyűlés az albizottmányi tervrajzot és az eddig kidolgozott részleteket és magáévá teszi-e a kerületi vagy községi orvosok rendszeresítésének eszméjét?

Az 1867. évi november 27-én tartott közgyűlés a munkálatot tárgyalás alá vévén, azt helyesléssel fogadta s 4634. számú végzésével a bizottmányt a kijelölt alapokon további működésre utasította akkép, hogy az 1868. évi martius hóban tartandó évnegyedes közgyűlésig az állandó egészségügyi bizottmány szerkezetének és a főorvosi hatáskörnek már kész szabályzata mellett, a javaslattervben ismertetett többi egészségügyi közegek egymás iránti viszonyának és hatáskörének szabályozásával is készüljön el s teljesen kidolgozott javaslatot mutasson be a közgyűlésnek. Egerszermind a következőket határozta:

„Azon terv, hogy az eddigi két főorvosi állomás helyett három főorvosi állomás rendszeresíttessék, s hogy a központi főorvos területi köre a mostaniánál kisebbre vonassék, a megyének egészségügyi tekintetben új felosztását szükségelvén, ezen felosztás czélszerű keresztülvitelére az egészségügyi bizottmányba a másodalispánok és a járási főszolgabírák is kiküldetnek.

Minthogy az egészségügyi bizottmány attól

feltételezi a bemutatott javaslat hátralevő részeinek biztos alapokon leendő kidolgozását, ha a községi orvosok rendszeresítésének kérdése megoldatik, — a közgyűlés a községi orvosok rendszeresítésének eszméjét magáévá teszi s utasítja az egészségügyi bizottnányt, hogy a községi orvosok rendszeresítésének tervét is dolgozza ki, és szem előtt tartva a községi orvosokra nézve 1861-ben hozott megyei határozatot, valamint az azóta kifejlett új viszonyokat, a községi orvosok számát, községeik mennyiségét, díjaik nagyságát és azon alapot, melyből díjazandók lesznek, hozza javaslatba. Végül készítsen méltányos díjszabályzatot, mely szerint az orvosi díjazás, mind a nyújtott orvosi segélynek, mind a szegény nép anyagi körülményeinek megfelelő legyen.“

Ehhez képest az egészségügyi bizottnány, mely most már Szilassy István és Földváry Gábor másodalispánokat, Kiss Miklós központi, Battha Andor kecskeméti, Szilassy János pesti, Jordán István pilisi, ifj. Földváry Mihály solti és B. Podmaniczky Armin váczi járási főszolgabirákat is tagjai közé számitotta, 1868. évi január 14-én ismét összeült s munkásságát a kijelölt irányban tovább folytatta. Most is azon albizottnányt küldötte ki, melyet az egészségügyi javaslat előkészítésére 1867. évi aug. 8-án tartott tanácskozmányában kiküldött, elnökévé Szilassy István és Földváry Gábor másodalispánokat választván, a szerint a mint az elnöklést az egyik vagy másik részről a hivatalos teendők és más akadályoztatások esetei megengedik. Mindkettőjük akadályoztatása esetében Kajdacsy István közp. főorvos és az albizottnány eddigi elnöke bizatott meg továbbra is az elnökléssel.

Minthogy az albizottnány működésének folytatására a megyében létező egészségügyi személy-

zet létszámának ismerete, különösen a községi orvosok rendszeresítése körül, szükségesnek mutatkozott, az elnöklő első alispán felkérte, hogy a járási főszolgabirákat szólítsa fel, mikép az 1867. évi nov. 27-én tartott közgyűlés 4649. számú végzésével kiküldött rovatos ívekbe, a megyében létező orvostudorokat, sebészeket, állatorvosokat, gyógyszerészeket, bábákat és halottkémekeket valamint azon községeket is hol ily egyének nincsenek, haladéktalanul írják össze s az összeírásokat terjeszszék fel, és azok az albizottmánynak adasanak ki. Addig is, míg a szóban levő rovatos ívek beérkeznének s a szükséges adatokat átszolgáltatták, az albizottmány azon kérdésekben és teendőkben, melyek önállóak s magukban elintézhetőek, tanácskozásainak várakozás nélküli folytatására utasított s a kijelelt elnökök egyike által azonnal összehivatni rendeltetett.

Az albizottmány több kisebb küldöttségre oszolva működött. A bemutatott egészségügyi szervezet minden ágazatát külön küldöttség dolgozta ki. Ezek az albizottság által következőleg szerveztettek:

1.) Az alapterv kidolgozására: Balassa János elnökle alatt Korányi Frigyes, Lumniczer Sándor, Bókay János, Halász Géza, Pólya József, Kovács Sebestény Endre, Rózsay József, Lippay Gáspár, Vári Szabó János, Stupa György, Mizsey Endre és Csajághy Béla. Ezen bizottság dolgozta ki az állandó egészségügyi bizottmány tervét és a megyei főorvosok hatáskörét is.

2.) A fegyverházi utasítások elkészítésére: Mizsey Endre elnökle alatt Lumniczer Sándor és Rózsay József.

3.) A járási és községi orvosokat, a halottkémekeket és bábákat illetőkre, a Vári Szabó János és Csajághy Béla által kidolgozott és bemutatott utasítások áttekintésével és a netáni hiányok pótlásáért.

lásával, Halász Géza elnöklete alatt: Kajdacsy István, Kovács-Schmidt János, Vári Szabó János és Csajághy Béla.

4.) A fő- és járási állatorvosok utasításainak kidolgozására: Szabó Alajos és Balázs Kálmán főállatorvosok.

5.) A megyei vegyészektől illetők kidolgozására Pólya József elnöklete alatt: Korányi Frigyes, Póór Imre orvostudorok, Kiss Károly és Stupa György gyógyszerészek.

Mindezen munkálatok az egészségügyi bizottmány 1868. évi mart. 21-én tartott ülésében terjesztettek elő, s ezek is elfogadtatván, általok az egészségügyi bizottmány egyelőre bevégzte működését. Munkálata az alapterv 1. pontjához képest az egészségügyi személyzet szervezésével foglalkozik, a 2-ik és 3-ik pontban említett tényezők rendezése a jövő feladata maradt.

Az egészségügyi bizottmány terjedelmes jelentés mellett mutatta be javaslatát a martius 24-ki közgyűlésnek, mely arra 1835. sz. a. a következő határozatot hozta:

„A közgyűlés elismerését és köszönetét fejezi ki az egészségügyi bizottmány tagjainak, a kik a megyei közegészségügyi javaslat elkészítésében a tárgy fontosságához illő szorgalommal és kitartással részt vettek, s ezen nevezetes közigazgatási ág czélszerű rendezéséhez alapot készítettek. A közgyűlés nem ereszkedik a javaslat azonnali tárgyalásába, hanem időt kíván engedni a megyei bizottmányi tagoknak, hogy azt átolvashassák és minden ágát megismerhessék, másfelől azon kiváló érdekeltségű fogva, melylyel a munkálat köztapasztalás szerint a megye határain kívül is találkozik, alkalmat akar adni a többi törvényhatóságoknak is azt megszerezhetni és megismerhetni. Ez okból a javaslat tárgyalását a f. é. juni-

ushavi közgyűlésre elhalasztja, s az egészségügyi bizottmány jelentésével együtt 1500 példányban kinyomatni határozza, egyszersmind rendeli, hogy a javaslat élén az egészségügyi bizottmány működésének rövid története is előadassék. E történelmi áttekintés elkészítésével előadó főjegyzőt bizza meg. Kijelenti továbbá a közgyűlés, hogy a javaslat nyomtatottpéldányait, a munka közhasznát, korszerűségét és az iránta nyilvánult általános érdeket tekintve, mind a megyei bizottmány tagjainak, mind a törvényhatóságoknak és magánosoknak csak meghatározott ár mellett adandja birtokába, kivételt egyedül a községi előljáróságok képeznek, kiknek egyegy példány díj nélkül fog küldetni. A megvett példányokból befolyó összeg a javaslat nyomtatási költségeit fedezendi. Hogy e részben a közgyűlés előre tájékozthassa magát, és a házi főpénztárból előlegezendő költségekhez képest a példányok árát meghatározthassa, előadó főjegyzőt arra is utasítja, hogy a f. é. mart. 26-án folytatandó közgyűlésnek erre nézve előleges költségvetést mutasson be.“

E közgyűlésen az is szóba jött, hogy Pesten a megye több községéből, községi nők dajkaságra és ápolásra meghatározott havi díj mellett csecsemőgyermekeket vállalnak, ezeket községeikbe magukkal viszik, idővel azonban sem szülőiket, sem átadójukat többé fel nem találhatják, a gyermekeket kénytelenek ingyen nevelni, csalódásukban elhanyagolják és hogy tőlök megszabaduljanak a legszomorubb halálnak teszik ki. Oly kérdés ez, melyet megfelelően szabályozni nemcsak az emberszeretet és társadalmi érdek, de a törvényhatósági hivatás is szoros kötelességül tűznek ki. A közgyűlés ez ügyet részvéttel karolván fel és ezen ismertetésbe is beszóni rendelvén, felhija itt a megyei bizottmányi tagokat, hogy a

szerencsétlen kisdedek sorsának biztosítását tegyék gondjaik tárgyává s alkossanak e czélból megfelelő rendszabályokat. A közgyűlés a legkisebb késedelmezést is veszélyesnek látván, Kajdacsy István orvostudor és közp. megyei főorvos jelentésére ideiglenesen a következő határozatot hozta:

„A megye közönsége méltó megütközéssel értesült azon szomorú esetekről, melyek a megye területén, a dajkaságra kiadott kisdedeket érik. Nem egy község szolgáltat rá példát, hogy a község szegényebb sorsu női a fővárosból csecsemő gyermekeket visznek haza, dajkálás és anyai gondviselés végett, előre kialkudott havi járandóság mellett, a nélkül, hogy az így felfogadott kisdedek szülőit, vagy a szülők nevében eljáró szerződőfelet ismernék, és sokszor a nélkül, hogy legalább a kisdéd nevét tudnák. A dajkaságot vállalt nők csakhamar azon fájdalmas tapasztalásra jutnak, hogy kikötött havi járandóságuk elmarad, azon szülőt vagy közbenjárót, kitől a gyermeket átvették, többé fel nem találják, s az átvett kisdédet — olykor négyet-ötöt — maguknál megtartani, segítélyezés reménye nélkül tovább ápolni és nevelni kénytelenek, bár maguk is szegénységgel küzdenek, s több tagból álló család fenntartói. Tapasztalható az is, hogy ezen felfogadott gyermekek halálozása, a falubeli gyermekek halálozásához képest, szokatlan aránytalanságban áll, megszemlélt hulláik többnyire kiaszottak, s így nem annyira betegség, mint inkább erővesztés, koplalás és a teljes elhanyagolás okozza vesztüket. Ezen szomorú esetek az erkölcsi és társadalmi élet legfőbb érdekeit támadják meg, az emberszeretet igényeit és a létel biztonságát, mely érdekeket megvédeni a megye közönségének köteletségében áll. E köteletség oly rendszabályok életbe léptetését tűzi ki feladatul, melyek a bajnak a jelen vi-

szonyok közt lehetőleg megfelelnek. E rendszabályok kidolgozását a közgyűlés az egészségügyi bizottmánytól várja, melynek működési czélja a fennforgó kérdéssel különben is kapcsolatos. Miért is a jelentés kiadatásával odautasítja az egészségügyi bizottmányt, hozza javaslatba a lehető legjobb rendszabályokat, melyek e téren czélhoz vezethetnek, s a kisdedek sorsát, mind az átadó szülők és közbenjárók, mind az átvevő dajkaasszonyok irányában biztosíthatják, a javaslatot a f. é. juniusi közgyűlésig, mint az egészségügyi javaslat tárgyalásának határidejéig készítse el, és elfogadás, valamint életbe léptetés végett a közgyűlésnek mutassa be.

Addig is a következők határozatnak:

1. Oly nő, kinek gyermeke van, szoptatásra csak egy csecsemőt fogadhat fel, oly nő, kinek gyermeke nincs, vagy mint száraz dajka vállalkozott, legfőlebb kettőt.

2. A felfogadók a gyermek anyakönyvi kivonatát minden felfogadásnál kérjék elő, ha ily kivonat nincs, szerezzenek bizonyosságot arról: megvan-e a gyermek keresztelve és mily névre?

3. A felfogadók a gyermek felfogadásáról a községi előljáróságnál azonnal jelentést tegyenek, az előljáróság erről jegyzőkönyvet vegyen fel, s a felfogadó asszony nevét és lakását írja be.

4. A kisdedek a járási orvos, a járási bába és a községi előljáróság közvetlen felügyelete alá helyeztetnek. E végből a járási orvosok a kisdedek állapotját a bába, vagy ha ez távolabb lakik, a községi előljáróság által havonként egyszer megvizsgáltatják, maguk is személyesen megvizsgálják, s a tapasztaltakról, a kisdedek helyzetéről részletes kimutatást állítanak össze.

5. A legfelső felügyelést minden járásban a járási főszolgabíró gyakorolja, ki is a járási orvo-

soktól az előző pontban említett kimutatásokat havonként egyszer bekívánja, s az eredményről a legközelebbi évnegyedes közgyűlésnek általános jelentést tesz.

6. A járási főszolgabírák a dajkáló asszonyok névsorát és lakásukat, a felfogadott gyermekek számát, nevét, felfogadásuk feltételeit s a t. haladéktalanul írják össze, és az összeírást az illető járási orvosnak adják át.

7. Kivánatos, hogy a járási orvosok havi kimutatásai, miket a járási főszolgabíróhoz küldenek, meghatározott rovatokkal birjanak, és egyformák legyenek. E végből a központi főorvos egy rovatos kimutatási mintát készítsen s azt valamennyi járási orvosnak küldje meg. A kimutatási mintában a gyermek viszonyain kívül a felfogadó asszony anyagi és erkölcsi állapotának is nyitások rovat.

Azon fontos érdekeknél fogva, melyek ez ügygyel összekötvék, és azon kapcsolat tekintetéből, mely a főváros és a megyei községei közt ez ügyben létezik, a közgyűlés ezen határozatról Pest szabad királyi város hatóságát is értesítette.

Pestmegye közönsége, mely a sziv melegségének és nemességének, valamint az elme találékonyságának oly sokszor adta jeleit, bizonyára úgy rendezendi ezen kisdetek szomorú ügyét is, a hogy azt az egyéni lelkiismeret, a testületi jóhír és a hazának érdeke kívánja. A ki Pestmegye levéltárába tekint ennek biztos garantiáját látja ama számtalan határozatban, melyeket hasonló esetek sugaltak, s melyek a szellem következetességénél fogva meghazudtolástól nem félhetnek.

A martius 28-ki ülésben előterjesztetvén az egészségügyi javaslat nyomtatásának költségvetése, az az 1876. sz. végzéssel elfogadtatott, s az

egészségügyi javaslat kinyomatása 1500 példányban elrendeltetett, Beóthy Lajos első alispán abbeli felhatalmaztatásával, hogy a 165 frtra tett költségeket a házi főpénztárból utalványozhassa s a példányok kiszolgáltatása iránt kellő intézkedéseket tegyen. Azon tekintetből, hogy a községi előljáróságok minden díj nélkül kapják példányukat egyegy példány eladási ára 11 kr. helyett, 15 krajczárban határozott meg.

Ebből áll lehetőleg rövidre fogva Pestmegye egészségügyi bizottmányának működése. De ezen áttekintés csak halvány képét adja azon érdeknek és munkásságnak, mely az egészségügyi javaslat elkészítésében kezdettől végig uralkodott. Bővebben és ékesebben szólnak arról maguk az itt következő javaslatok, melyek a megye orvosi karának erejéről mindenkor szép tanubizonytságot teendnek. Az első helyet a javaslat alapterve foglalja el, utána a megyei egészségügyi személyzet rendszerének részletei következnek u. m.: 1. az állandó egészségi bizottmány szerkezete és hatásköre; 2. a rendes megyei főorvosok teendői, a főorvosi állomások számát illető véleménynyel; 3. a fegyházi főorvos, 4. a központi vegyész; 5. a járási 6. a községi orvosok; 7. a központi fő- és járási állatorvosok utasításai, Balázs Kálmán megyei főállatorvos külön indítványával; 8. a halottkémek; 9. a bábák hatásköre és teendői, végül az egészségügyi bizottmány jelentése, melynek kapcsában a kész javaslatot az 1868. évi martius 26-ki közgyűlésnek bemutatta.

Kelt Pesten, april 8-án 1868.

Dalmady Győző,

főjegyző.

A megyei közegészségügyi javaslat terve.

A megyei közegészségügyi javaslat tervének elkészítésével megbizott küldöttség azon javaslatokra tekintettel, melyek 1861-ben tétettek, és a megyei hatóságok által legnagyobb részben elfogadtattak, Pestmegye kebelében az egészségügy rendezésére a legsürgősb teendőket a következő véleményben terjeszti elő.

Mindenek előtt lehetetlen föl nem emliteni, hogy az egészségügy — bár rendezése mind az egyes polgárok, mind a közhaza üdvére lenne — még mindig elhanyagolva van, miszerint nem méltányolható eléggé Pestmegye azon buzgalma, melylyel e tárgyat felkarolta, s óhajtandó, hogy példáját az egész ország hatóságai kövessék.

Az egészségügy rendezésére, annak jobb karba állítására nézve a teendők három sorba osztályozhatók.

1. Megkivántatik, hogy legyen kellő tulajdonokkal és képzettséggel biró, elegendő számú egészségügyi személyzet, mely teljesen megfeleljen feladatának.

2. Sorban állnak a kórházak, egyéb gyógy- és jótékony intézetek, gyógyszertárak, lelencz-, árva-, szülházak, tébolydák, aggpáldák stb.

3. Az orvosrendőrséget, törvényszéki eljárást szabályzó rendeletek s intézkedések.

É három pontban elősoroltak közül méltán első helyen áll az egészségügyi személyzet. Az

egészségügyi személyzet rendezésénél, mint alapnál kell a kiindulásnak kezdődni, mert a második sorban nevezett intézetekhez is személyzet kell, és mit érnek a legüdvösebb intézkedések, rendeletek, ha nincs a ki végrehajtsa s foganatosítsa azokat. E szerint az egészségügy rendezésének első és legfőbb tényezőjénél a személyzet szervezeténél kezdjük javaslatunkat, egymásután a többire is kiterjesztendővén, majdan munkálatunkat.

A személyzet szervezésénél első tekintetet érdemel az egyéni minőség, képzettség, hogy t. i. az egészségügyi tisztviselő a kellő tulajdonokkal és **készültséggel** birjon. Erre nézve szükség, hogy a választásnál a birálat szakértőkre, szakértők testületére — az egészségügyi bizottságra — bizzassék. Az egészségügyi bizottmány tegye meg minden idevágó állomásra a kijelölést, s a megye közönsége csak a kijelöltekből választhasson.

Második feltétel a személyzet szervezeténél, hogy meglegyen a kellő szám, miszerint mindenki pontosan és kimerítően végezze a rábízottakat.

A harmadik kellék az összhangzatosság. Ez alatt értjük az összevágó működést, hogy meglegyenek a rendelkező, felügyelő közegek, meg a végrehajtó hivatalnokok, mindenik meghatározott függéssel és szabályozott munkakörrel.

Az ekként felállított elveknek megfelelőleg Pestmegye egészségügyi személyzete — hivatalos testülete — következőleg szerveztetnék:

1. Állandó megyei egészségügyi bizottmány.

2. Három megyei főorvos. Az egész megye területe 3 területre osztatván, a három főorvos lakhelye Pest, Kalocsa és Kecskemét. **A Pesten lakó központi tisztii főorvos egyszersmind özpontosító.**

3. A fegyházi főorvos a központon egyszersmind törvényszéki orvos is. A mostani „megyei fősebész“ czim mint egyébként is nem megfelelő, megszünnék.

4. A központban egy vegyész, ki foglalkozásáért csetről esetre, tiszteletdíjjal jutalmazandó.

5. Járási orvosok.

6. Községi orvosok.

7. Fő- és járási állatorvosok.

8. Halott-kémek.

9. Bábák.

Meghaladja a jelen javaslat körét, hogy az ott felállított személyzet mindenik tagja részére azonnal részletes kimerítő utasítást nyújtson; mindamelllett a főbb közegek: az egészségügyi bizottmány s a megyei főorvosok teendőit körvonalozni czélszerű, hogy ez által javaslatunk szerkezete indokolva, s az alsóbb rendű hivatalnokok állása, feladata s a többiekkel való összefüggése kiténtetve legyen.

A megyei közegészségügyi személyzetről.

Első rész.

Az állandó megyei egészségügyi bizottmány.

I. FEJEZET.

Az állandó megyei közegészségügyi bizottmány feladata.

Az egészségügyi bizottmány a megye összes egészségi s orvostörvényszéki ügyeit vezérelvén, véleményezése mint illetékes szakemberekből álló testületé, az ide vonatkozó kérdésekben irányadó sulylyal bir. E szerint feladata:

1. A megyei hatóságot államorvosi rendelkezéseiben tanácsosal, javaslattal támogatni.

2. Az orvosi s összes egészségügyi személyzet állomásainak betöltésénél, indokolt kijelölést tenni.

3. Felügyelni s felügyeltetni a megye kebelében az egészségügy mikénti kezelésére, az e téren működő hivatalos személyzetre, hogy annak minden tagja — az elsőtől az utolsóig — teljesítse kötelességet. Az egészségügyi bizottmány figyel arra is, hogy az orvosrendőri és törvényszéki eljárásra hozott szabályok és intézkedések pontosan megtartassanak és sikeresen foganatosittassanak.

II. FEJEZET.

Az egészségügyi bizottmány szervezete.

Az egészségügyi bizottmány rendszerinti elnöke az első alispán; alelnöke a központi megyei főorvos.

Tagjai: a megyei képviselő bizottmánynak minden szakértő tagja. A rendes és tiszteletbeli főorvosok, a járási rendes és tiszteletbeli orvosok, ideértve az állatorvosokat is. Ezenkívül mindazon egyének, kiket a közgyűlés — ideértve a nem orvosokat is, — e bizottmány tagjaiul megválaszt.

Második rész.

A megyei főorvosok teendői.

A megyei főorvosok részint a rendőrségi és közigazgatási, részint a törvénykezési téren működnek. Mind a két téren mint felügyelő, vizsgáló, véleményező és szükség esetében végrehajtó tisztviselők.

I. FEJEZET.

A megyei főorvos orvosrendőrségi és közigazgatási teendői.

A megyei főorvos a maga kerületében felügyel azon intézkedésekre, melyek vagy az egészség fentartását, vagy a betegség gyógyítását célozzák, és első irányban figyelmezteti a hatóságot. Nevezetesen felügyel:

1. Hogy a mennyire lehetséges levegő, víz, építkezés, a lakosság tápszerei, ruházata, lakása, foglalkozása, a nyilvános helyek, iskolák, üdülést szerző intézetek, színház, kávéház, korcsmák s vendéglők megfeleljenek az egészségi feltételeknek.

2. Gondoskodik a fizikai nevelésről, a betegedés, a halandóság kevesbitéséről, a népesedés szaporításáról, s a nemzedék erősbödéséről. Különös figyelmet érdemelnek a nemi ösztön, házasság czélszerű vezetése, a terhések, szülők, ujszülöttek, lelenczek, árvák, szegények, bénák, nyomorultak, aggók ápolása.

3. A megyei főorvosnak gondoskodni kell, hogy a lakosság egészsége, élete fenyegető ártalmas hatványoktól és veszélyektől megóvassék. Különös teendői ennél fogva:

a.) Megelőző intézkedések által a honos, járványos és ragályos nyavalyák fellépésének és elterjedésének meggátolása, mind az emberek, mind az állatok között. Így p. o. a bujakórnak kiirtása, a legveszélyesebb állatkórnak, a marhavésznek és ebdühnek az ismert rendszabályok lelkiismeretes alkalmazása általi megszüntetése; magától értetik, miként e téren az állatorvosokkal közreműködik.

b.) Életet, egészséget veszélyeztető ártalmas hatványoknak, a levegőnek, kutaknak, ételnek, italnak, szőpítő s játékszereknek, ruhakelméknek megfertőztetése, illetőleg megmérgezése, különösen a levegőnek megrontása, történiék az akár a szemét, tisztátlanság s bármely szerves anyagok erjedése, akár büzt, gőzt, füstöt ömlesztő iparüzletek, gyárak által, általában meg nem engedhető.

c.) Életet és egészséget fenyegető veszélyek származnak gyakran vigyázatlanságból, hanyagságból, tudatlanságból és véletlenségből, p. o. dühös állatok kutyák marása által, a mérgeknek vigyázatlan eladásából és használatából, valamint a rossz szokások, babonák s előítéletek következtében.

d.) Legveszélyesebb merény követtetik el az élet és egészség ellen rossz akaratból, mérgezés, titkos gyógyszerek árulása és a kuruzslók által. Mindezeket betiltani, megakadályozni a megyei főorvos gondjai közé tartozik.

4. Felügyel, hogy a betegek minél jobb, humanusabb és különösen a szegények, minél olcsóbb ápolásban és gyógyításban részesüljenek.

5. A megyei főorvos, mint felügyelő tisztvi-

selő megvizsgálja a gyógyszerárakat s egyéb jótékony intézeteket, ételt, italt s nyers anyagokat áruoló helyeket, boltokat. Mindezeket rendes időszakonként és váratlanul is meglepve.

6. A megyei főorvos felelős, hogy kerületben a felügyeletére bizott személyzet teljesítse kötelességét, s megtartsa utasításának minden pontját. A megyei főorvos figyel arra is, hogy az országos és hatósági rendszabályok megtartatnak-e a magán- és közéletben. Magától értetik, hogy a megyei főorvos abbéli kötelezettségeinek, csak úgy felelhet meg, ha kerületét gyakran beutazza.

7. Szükség esetében, főkép, ha nagyobb járvány mutatkozik, vagy valamely ragályos kór elterjedésétől kellene tartani, a megyei főorvos a helyszínén megjelenvén, s a kellő intézkedéseket megtévén, azoknak végrehajtását személyesen elősegíti.

II. FEJEZET.

A megyei főorvos törvényszéki teendői.

A megyei főorvosnak, mint törvényszéki orvosnak vizsgálata s véleményezése igénybe vétezik mindazon eseteknél és kérdésekben, hol szakértőre szükség van, p. o. az elme-kóroknál, súlyos testi sértéseknél s olykor az embereken s állatokon előforduló egyes betegségeknél, s nevezetesen a titkolt vagy tettett kóroknál. A megyei főorvosnak ujonczozási működése is ide sorolható.

Gyakran tesz a megyei főorvos vizsgálatot az élettelen tárgyakra orvos-törvényszéki kutatásakor, p. o. mérgezéseknél, valamint a hullák orvosrendőri és törvényszéki bonczolatánál.

III. FEJEZET.

A megyei főorvos tudományos érdekű és irodai teendői.

Szükség, hogy minden tekintetben ismerje kerületét, ismerje annak orvosi, helyirati viszo-

nyait, ismerje saját tapasztalásból s az alárendelt közegek által nyújtott adatokból készítsen topo-ethnographiát és orvosi statistikát. Az időjárás megvigyázására a mennyire lehet tegyen meteorologiai észleleteket. Mindezekről s egyéb egészségügyi viszonyokról s előfordult orvosrendőri s törvényszéki esetekről a hatóságnak szabályszerű jelentést tesz, e jelentését használat végett a központi főorvoshoz küldvén be. — A központi főorvos a hozzáküldött jelentésekből összeállítván a havi, évnegyedi s évi kimutatásokat, azokat az egészségügyi bizottmányhoz terjeszti, illetőleg azon mozzanatokat, melyek a nagy közönséget érdeklik, közzéteszi.

A központi főorvosnak abbeli hivatása jelöli az ő állását tiszti társaihoz, hogy az ő kezében összpontosulnak az írásbeli ügyek, melyeket az egészségügyi bizottmányhoz terjesztvén, ennek referenseül tekinthető.

VÉLEMÉNY

a megyei főorvosi állomások számát illetőleg.

Az előadottak után kettő az, mire különösen ki kell figyelmünket terjeszteni és indokolni.

1. Hogy miért indítványozunk az eddigi 2 főorvos helyett hármat, tehát egygyel többet, mint eddig volt, és

2. Miért nem tervezünk külön törvényszéki orvosokat.

A mi az elsőt illeti, hogy egygyel több főorvost ajánlunk, annak indokolása a következő:

a) mert Pestmegye lakossága azon idő óta mikor a 2-dik főorvosi állomás felállított leg-

alább $\frac{1}{3}$ részszel szaporodott, úgy hogy jelenleg 200 □ mértföld területen 500 ezernél több lelket számlálván, még három főorvos is inkább kevés, mint sok.

b) Nagyon természetes, hogy a művelődés terjedésével az orvosi intézkedések és segély mindinkább igénybe vétetnek; s valljuk be, hogy az eddigi kezelés épen a teendőkkal való túlhalmozás miatt is nem felelhetett meg teljesen kielégítőleg feladatának.

c) Nem tartván jelenleg kivihetőnek, hogy külön orvosok állittassanak a törvénykezésre, a törvényszékeken akként akarunk segíteni, hogy t. i. Pesten, Kalocsán, Kecskeméten, tehát mind a három helyen, hol törvényszék van, megyei főorvos lakják, s a törvényszéki főbb teendőket maga a főorvos végezze. Csak úgy lesz az is eszközölhető, hogy a megyei főorvos kerületében minden nevezetes törvényszéki esetrél p. o. bonczolásoknál a járási orvossal együtt működ-hessék.

d) Annyival inkább szükség van egy 3-dik főorvos rendszerítésére, mert a megyei központi főorvos jövőre az összpontosítás, irodalmi működés miatt jobban el lévén foglalva, neki az eddiginél kisebb terület adandó.

A mi a külön törvényszéki orvosok felállítását illeti, elismerjük ennek korszerűségét s főkép tudományos szempotból indokolhatását, de a kivitelten fölülmulhatatlan nehézségeket látunk épen Pest, Pilis és Solt vármegyék roppant nagy kiterjedésén, hol 3 helyen tartatván törvényszék, legalább három törvényszéki orvos kívántatnék. Azonban sokszor 2—3 orvos sem lenne képes a bonczolatokhoz, s egyéb súlyos törvényszéki eseteknél kellő időben elég jókor megjeleneni, mi kivált nyáron, a bűzhödés miatt nagy bajt és

türnetetlen zavart okozna, idejárul még az is, hogy az egyetemben valamennyi orvosnövéndék, leendő tudor, taníttatván s gyakoroltatván a bonczolás s egyéb törvényszéki eljárásokban, a kellő ismeret s tapasztalást — a mennyiben hiányoznék — még utólagosan is megszerezheti magának.

Harmadik rész.

A központi fegyházi főorvos és törvényszéki orvos hivatalos teendői.

A közp. fegyházi főorvos és törvényszéki orvos főbb teendői két részre oszlanak, t. i. fegyházi és törvényszéki működésre.

I. FEJEZET.

Fegyházi működés.

1-ször. Orvosrendőri tekintetben a fegyházi főorvos nemcsak a fogházra, hanem az egész megye házára kiterjesztendi figyelmét, a mennyiben az egészség fentartásának tényezőire az egész házban felügyelni, azokat eszközlésbe hozni, az ő feladata. — Nevezetesen felügyel és eszközli az egész ház, csatornák, folyósok tisztán tartását, szellőztetését.

Ily czélból különös gondot fordít a fogházi és kórház-szobákra, ide értvén azoknak fűtését is; ide értve azt is, hogy azok a bennök lakó vagy tartózkodó egyénekkel túlságosan meg ne tölteszenek. — Mindig szem előtt tartja, hogy ezen helyiségekben a fegyenczek és betegek között semminemű betegségi gerj, járvány, vagy ragály ki ne fejlődjék, el ne terjedjen.

Ha a szükség igényelné, a fertőtlenítést s egyéb intézkedéseket elrendeli.

2-szor. Felügyel a fegyenczek ruházatára, dolgoztatására és ételmezésére. E szerint a fogházi dologházban a fegyenczek által teljesítendő munka nemének, idejének beosztása az ő tudtával, az egyén erejének, egészségi állapotának megfelelőleg történjék. Az ételmezésre vonatkozólag felvi-gyáz, hogy mind a betegek, mind az egészségesek részére az ételmi szerck: a kenyér és a többi ét-kek meghatározott mennyiségben és minőségben szolgáltatassanak ki. — Hogy a főzés-sütéshez meg-kívántató edények jól ónozva, s egyébként kel-lően elkészítve a legjobb karban legyenek és tar-tassanak.

3-szor. Legfontosabb teendője a fogházi főor-vosnak a fegyenczek és a megyei őrszemélyzet gyógyítása.

a.) A fegyenczeket mind a közálladalmiakat, mind a megyeieket, legyenek azok férfiak, nők, gyermekek gyógyítja, azokuak ezélszerű ápolásá-ról gondoskodik, mindennemü sebészeti, szülészeti és egyéb orvosi segélylyel ellátja, és pedig vagy a kórházban, vagy mint járó betegeket. Ez utóbbiak a főorvost hivatalos helyiségében megkeresvén, számukra ott rendeltetik. — Az orvosi rende-leteknél, minden vényezésnél a szegények számára fennálló szabályokhoz lehetőleg alkalmazkodván, igyekezni fog, hogy a gyógyszerek s egyéb esz-közök minél kevesebb költségbe kerüljenek.

A súlyosabb beteg fegyenczek kórházba kül-detvén, ott a kór különféleségéhez képest osztá-lyozva gyógyittatnak. — Az orvosi látogatás ren-desen délelőtti 9 órakor történik, de a nap más szakában is, ha ezt a betegség természete meg-kívánja.

A főorvos a többi megyei főorvosokkal a kö-rülményekhez képest tanácskozmányt is tart.

A betegek ápolására — az erre alkalmas

fegyenczek közül ápolókat jelöl ki, — a kiket valamint e hivatásra ő választ meg, úgy, ha kötelességeiknek meg nem felelnek, ő mozdit el; magától értetvén, hogy az egész kórházi személyzet, melyhez a börtönészek is tartoznak, neki minden tekintetben alárendelve levén, az általa tett egészségügyi rendeleteket pontosan teljesítendik. — A megyei központi bába a betegek, különösen nőbetegek ápolásánál és gyógyításánál igénybe vétethetik. — A szülésnél pedig a bábának kötelessége levén jelen lenni, a szülőnek és gyermekágyasnak ápolása tőle megkívánandó.

A főorvos felügyel arra is: hogy a kórházban a rend, az erkölcsi viselet, a hit követelte vallásos szertartás megtartassék, s ezeknél az illető személyzetet szükség esetében figyelmezteti.

b.) Az őrszemélyzet közül a megbetegedetteket gyógykezeli, súlyosabb esetekben lakaikon is meglátogatja, vagy kívánságuk szerint a Pest városi közkórházban őket illető Marczibányi-féle alapítványra leendő felvételre utasítja.

4-er. A megyeházánál, s különösen a fegyházban történő halálozásoknál halotti szemlét tart, s erről szabályszerű bizonyítványt állit ki, a melyben szabályszerűleg a temetkezési időt is meghatározza.

5-ör. Mindazon esetekben, hol a tudományos bűvárlat, vagy egyéb körülmények igénylik, a hullákat bonczolni el nem mulasztandja.

6-or. A fennebbi pontokban körvonalozott sok és különféle hivatalos foglalkozásokról a tárgyhöz alkalmazott külön jegyzőkönyveket vezet. — Nevezetesen külön jegyzőkönyvbe igtatja A.) minta szerint a kórházi, külön B.) szerint a járó betegeket. — Megjegyezvén mind a jegyzőkönyvekben, mind a gyógyszerek rendeleténél az álladalmi betegeket.

A kórházi betegek számára rendelt étadagokat naponként a plóba (journal) igtatja, a melynek alapján készítettik a Napi étlap C.) minta, c szerint törtévé az eledelek kiszolgáltatása.

A megholtakról szintén D.) minta szerint külön jegyzőkönyvet vezet, valamint a bonczolatokról is.

Az állami fegyenczekekről külön E.) minta szerint. Az őrszemélyzet betegeit is külön jegyzőkönyvbe igtatja F.) minta szerint.

Ezen jegyzőkönyvek alapján a tárgy minéműségéhez képest G.) H.) I.) minták szerint napi, havi és évi kimutatásokat készít, és ezeket a Pesten székelő központi m. tiszti főorvoshoz sez általa megyei egészségügyi bizottmányhoz felterjeszti; a napiakat pedig szokás szerint a két alispánnak a főügyésznek s az udvari főkapitánynak megküldi.

II. FEJEZET.

Törvénszéki működés.

A törvénszék felhívására orvosi vizsgálatot, vagy felülvizsgálatot hajt végre; látletet és véleményt terjeszt a törvénszék elébe. Olykor előforduló esetekben a törvénszéknek szóbeli fölvilágosítást is ad.

1-ör. Az ujonan érkezett, s még el nem ítelt fegyenczekeket megvizsgálja, s a vizsgálat eredményét a törvénszék elé terjeszti az ide mellékelt K.) minta szerint.

2-ör. A törvénszékileg vasra ítelt fegyenczekekről betegség esetében, orvosi rendelet folytán a vas levetethetik; gyógyulás beálltával ismét feltétetik; a miről az ide csatolt L.) minta szerint jegyzőkönyvet vezet, s a fenyítő törvénszéknek bemutatja.

3-ör. A helybeli törvénszéki bonczolatokat

ő hajtja végre, s ezekből D.) és E.) minták szerint jegyzőkönyvet vezet.

4-er. Az országos fogházakba átszállítandó fegyenczeket orvosilag megvizsgálja, s az eredményről szabályszerű bizonyítványt állit ki, a miről az ide mellékelt M.) minta szerint jegyzőkönyvet vezet.

III. FEJEZET.

Tudományos érdekű és irodai teendők.

A közp. fegyházi főorvos összes működéséről az állandó egészségügyi bizottmánynak időnként véleményes jelentést tevén, a mutatkozó hiányokra az illető közegek figyelmét felhivja s tapasztalatai alapján mind azt mit különösen a börtön rendszerre és fogházakra vonatkozólag szükségesnek és czélszerűnek tart, javaslatba hozza.

Negyedik rész.

A megyei vegyész állomás szervezése s az illető megyei vegyész hivatalos teendői.

I. FEJEZET.

Vélemény a megyei vegyész állomás szervezése tárgyában.

Midőn a megye keblében felállítandó tisztii vegyész állomás tárgyában, valamint a kinevezendő tisztii vegyész hivatalos teendői iránt — kiküldetésünk czéljának megfelelőleg véleményünket nyilvánítanók, szükségesnek találjuk ezen már a t. megye közgyűlése által elvileg szervezendőnek elfogadott állomás nagy fontosságát és mulaszthatlan szervezésének szükségességét körvonalozni.

Azon sokoldalú sérelmek közt, melyek a bírói vizsgálat tárgyát képezhetik, igen gyakran fordulnak elő mérgezési bűnvádi esetek, melyekbe a bíró a tényálladék kiderítésére kénytelen a vizsgálat leglényegesebb részét szakértőkre átruházni.

Ezen szakértői vizsgálatok közt legfontosabban a vegyészeti vizsgálatok, nemcsak azért mert képesek az elkövetett büntényt gyakran ott is kideríteni, hol egyéb szakértői vizsgálatok mint a kórtünetek és hullajelenségek észlelete, valamint az erkölcsi bizonyítékok a mérgezési tényt legfeljebb csak gyanítani engedik, hanem mert gyakran nem is sejthető minőségű és megmérhetetlen csekély mennyiségben jelenlévő — a test szövetségében széteszlott mérget, rendesen aránytalanul nagy mennyiségű tömegekből kell elválasztaniok, s jellegző sajátságaikkal egyetemben előállítaniok, mely műveletek lehető legalaposabb szakképzettséget, s nemcsak a vegytani műveletekben való nagy jártasságot, hanem épen a vegytannak ezen, a törvényszéki vizsgálatokra alkalmazott ágában való rendkívüli gyakorlottságot igényelnek.

És ezen magas igényeket igen méltányosoknak találjuk; mert ha valamely testi külsértés fokának megítélése az orvostan ezen ágában különösen jártas törvényszéki orvosokra bizatik, nemkülönben valamely egyszerű tolvajlási eset jogi szempontból való megítélése, a büntető jogban otthonos bírókra bizatik: még inkább szükséges, hogy ott, hol mérgezés általi gyilkosság gyanúja forog fenn, s hol a bírónak embertársunk szabadsága vagy élete fölött határozó ítélete a vegyész szakértő vizsgálatának leletétől függ, ez utóbbi a ráruházott rendkívüli kényes feladatnak minden tekintetben képes legyen megfelelni.

Ekkor az ily vizsgálatok végrehajtásával

nálunk általában a gyógyszerészek bizattak meg. Hogy azonban ezen vizsgálatok igényeinek tökéletesen nem feleltek meg, ezt igen természetesen találándjuk, mert:

1. A törvényszéki vegytan 1863. év előtt egyetemünkön nem tanítottatott.

2. Ha jelenleg tanittatik is, mindazáltal ifjaink azt nem tanulmányozhatják gyakorlatilag, a tárgy fontossága által igényelt mérvben.

3. A gyógyszerészek számára rendelt egyetemi tanfolyamnak nem az a célja, hogy a gyógyszerész-növendékek törvényszéki vegyészékké, hanem hogy tudományos gyógyszerészekké képeztessenek.

4. Végre, mert az ily vizsgálatok külön, s oly eszközökkel és készülékekkel felszerelt helyiséget igényelnek, minőkkel a gyógyszerházak tulajdonosai általában nem igen bírnak.

Ezen tények mellett, hol a magyarországi gyógyszerészek mult évi Pesten tartott nagygyűlésének a m. kir. kormányhoz benyújtott javaslata, mely szintén kiemeli, hogy a törvényszéki vizsgálatokra vonatkozó eddigi rendszabályok annak idejében, az akkori viszonyokhoz képest alkalmasak lehettek, de hogy régi szokás szerint törvényszéki s főbenjáró ügyek megvizsgálásával még ma is a gyógyszerész bizassék meg, erre a mostani időben semmi igazolás nem található; miért is sürgeti a javaslat, hogy itt is mint más államokban meghatározott számú önálló törvényszéki vegyészek alkalmaztassanak.

A vegyész-szakértők azonban nem csak a törvényszékre, hanem a rendőrségre, nevezetesen pedig a közegészségi rendőrségre nézve is nélkülözhetetlenek, mely utóbbinak mint tudva van az a feladata, hogy czélszerű rendszabályok kibocsátása s ezek teljesítésének ellenőrzése által oltal-

mazza az állampolgárok egészségét és életét oly külső ártalmak ellen, melyek ellenében az egyesek önvédelme elégtelen, sőt sok esetben meg nem engedhető. — Eltekintve a közegészségi rendőrség egyéb sokfelé elágazó teendőitől, itt csak azon főadatairól szólnunk, melyeknek egyedül a vegytudomány segélyével felelhet meg, s melyek a lakások, nyilvános épületek, élelmiszerek öltönyszövetek, s egyéb különböző gyártmányok, gyógyszerek, s általában a kereskedelmi és piaci árucikkek fölötti felügyeletből állanak.

Miután a rendőri vegyi vizsgálatok egyrésztől szintén egyesek szabadsága, vagy (pénzbírság esetében) erszénye felett határoznak, másrésztől pedig a közönség egészségét biztosítják bizonyos ártalmak ellen, vagy (a vizsgálat tökéletlensége esetében) azt továbbra is veszélyeztethetik: ennél fogva a vizsgálatok szintén alapos képzettséget igényelnek, sőt minden irányban szétágazó tárgyaiknál fogva a lehető legkiterjedtebb elméleti és gyakorlati ismereteket követelik az illető vegyész részéről.

A rendőri vizsgálatok tehát, nem kisebb fontosságúak viszonylag, mint a törvényszékiek.

Hogy e két rendbeli vizsgálatok, t. i. a törvényszékiek és rendőriek rokon céljaiknál azonos tárgyaik és eszközeiknél fogva, egy és ugyanazon szakértőre ruházhatók: ezt felesleges külön indokolnunk.

Ugy hisszük, hogy az imént elősoroltak az önálló törvényszéki és rendőri vegyész szükségét eléggé kiderítik.

Mind ezen célokra pedig egy önálló vegyész alkalmazása azért is szükséges, mert az ily vizsgálatok a legtöbb esetben szakadatlan munkálkodást igényelnek, mert a munkának többszöri félbeszakítása hátrányára van a munkálat eredményének, sőt meg is hiúsíthatja.

Ezen követelményeknek pedig sem egy gyógyszerári üzletet kezelő gyógyszerész, sem pedig valamely intézet vegytanára egyáltalában az úgy fontosságához képest nem tehet eleget.

Ezen állomás szervezésénél első feladatul tekintjük a szakértő megválasztását, másodikul az önálló megyei vegyműhely berendezését.

A) A szakértő kellékei.

Oly egyén választandó ezen hivatalra:

1. Ki alapos vegytani képzettsége, a minőleges és mennyileges vegytan elemzésben kitüntett jártassága mellett a vegyelemzésnek különösen a törvényszéki és rendőri vizsgálatokra alkalmazott ágában is kellő elméleti és gyakorlati képességet szerzett s ennek bizonyító jeleit is adta.

2. Ki az ily vizsgálatokhoz megkívántató méregtani ismereteknek is birtokában legyen. A méregtani ismeretek ugyanis nagy segítségére szolgálnak a vegyésznek a vizsgálat irányának megállapításánál, midőn t. i. a kórtüneti és boncz-tani adatok homályossága a mérég nemére egyáltalában nem enged következtetni, és nagy hasznát veszi számos kérdések megoldásánál is, melyekre a vegytan egymagában elégtelen.

B) A vegyész műhely felállítása.

Mindazon vegyész vizsgálatok, melyek törvényszéki vagy rendőri célokból eszközöltetnek, önálló, minden avatlan idegen előtt zárt helyiséget igényelnek. — Oly helyiségben, hol idegenek, tehát valamely mérgezési pörben érdekeltek is megfordulhatnak, ily vizsgálatokat nem szabad végrehajtani, mert ellenkező esetben a mérég utólagos becsempészésének, vagy a vizsgálandó bűntárgyak kicserélésének lehetősége nincs kizárva,

s a védő ügyvédnek e körülmény igen hatalmas fegyver gyanánt szolgálhat. — Nem szabad továbbá ily vizsgálatot oly helyiségben végrehajtani, hol mások — ha mindjárt a házhoz tartozók is — technikai, tanulmányozási, vagy egyéb célból vegyi munkálatokkal, gyógyszerek készítésével, s általában mérges anyagokkal foglalkoznak, miután a méregnek a vizsgálandó anyagba való bevitele, mi porzás, fecscsenés, sőt a vegyész öltönye által is megtörténhetik, a törvényszékre nézve nagy zavart, a vádlottra szerencsétlenséget okozna, míg a véletlen mérgezés ezen lehetősége valóságos bűntény esetében előnyösen használtathatnék fel a védő ügyvéd által.

Ezen műhely a vegyész előterjesztése alapján rendeztessék be, és pedig oly módon, hogy a vegyész abban nem csupán vizsgálatokat eszközölhessen, hanem hogy azon kémszereit maga készítesse, melyeket a vegygyárakból teljes tiszta állapotban nem mindég kaphat.

Első és legfőbb kellék ily vizsgálatoknál a kémszerek teljes tisztasága; különben a vegyész saját kémszerei által tévedést hozna elő.

A műhely szükséges eszközének, kémszereinek, stb. utánpótlására bizonyos évi járulék állapíttassék meg (p. 200 forint) melynek hova fordításáról a vegyész számolni tartozik.

A műhely helyiségeül szükséges egy tűzmentes konyha, és egy szoba, melynek a megkívánt kellékekkel való felszerelése iránt az illető vegyész terjeszse elé tervét. Maga a helyiség oly helyen legyen, hol a vegyműveleteknél fejlődő bűzös gőz-nemek a szomszédságban senkinek se legyenek alkalmatlanságára.

A felszerelési költség 2000—2500 forintnál többre ne terjedjen. A vegyész rendelkezése alá a

fűtés, mosogatás, tisztogatás, s egyéb durva munkák végzésére egy szolga helyezendő.

A vegyész a műhely felszerelésére vonatkozó és jóváhagyott tervet saját vezetése alatt fogantatosítja.

Leltárt vesz fel az egészségügyi bizottmány küldöttségének jelenlétében az összes készülékekről és eszközökről. — Megjegyzendő azonban, hogy a törékeny üveg edények (kivéve az értékesebbeket) a leltárnak nem képezik tárgyát (legalább a megtérítésre nézve), valamint a kémszerek, mert ezek folytonosan fogyasztatnak, s mert ezek egy része a vegytan terén ez irányban tett újabb felfedezések utánkémlésére, bizonyos újabb módszerek más ismert módszerek fölötti híresztelt előnyöknek a gyakorlat általi megbíralására, szóval a vegyésznek szakmájában való tökéletesítésére is fordítatik, mely utóbbi cél elérését bizonyára a megyei hatóság érdeke is kívánja.

II. FEJEZET.

A megyei vegyész hivatalos teendői.

A megyei vegyész számára adandó utasítások csupán a vegyésznek a megyei hatóság iránti viszonyára, s általában a vizsgálatoknál szem előtt tartandó külső formák megállapítására szorítkozhatnak. Tudományos műveleteinek kiviteli módja, vagy vizsgálati módszerének megválasztása a vegyész saját tudományos belátására bízatik.

A) A megyei vegyésznek mint törvényszéki szakértőnek teendői.

1. A megyei vegyész tartozik a megyei törvényszékek, vagy vizsgáló bírák, vagy főorvosok hivatalos és vele írásban közlött felszólításaira bár

mely vegyi vizsgálatot elfogadni, s annak kivitelét haladék nélkül fogamatba venni.

2. A vizsgálandó tárgyak átvételéről jegyzőkönyvet vétet fel a hivatalos tanuk által, melyben az átvételt saját aláírásával bizonyítja. Ha ez alkalommal azt tapasztalná, hogy a bünt tárgyak nem voltak szabályszerűleg elzárva, úgy hogy azokhoz a csomagolási czélhoz alkalmazott idegen anyagok vegyülhettek, vagy az edények összetörvén, tartalmuk a rakládába ömlött ki: ez esetben e körülményt a jegyzőkönyvbe bejegyezteti, s ha az a vizsgálat eredményét kétséssé tehetné; ez iránt a törvényszéknek haladék nélkül jelentést tesz, a ládát ujból lepecsételteti, s a törvényszék újabb rendeletéig nem kezd a vizsgálatához.

3. Ha netalán olyankor történnék ezen átadás, midőn a vegyész más törvényszéki vizsgálattal van elfoglalva, úgy ez utóbbi vizsgálat a már folyamatban levőnek bevégeztéig elhalasztandó, kivéven ha ez utóbbi esetnél oly mérgezés gyanuja forogna fönn, hol a mérég constatálását a vizsgálat elhalasztása megghiusitaná.

4. A vizsgálandó tárgyaknak csak felét, legfeljebb kétharmadrészét szabad vizsgálat alá venni; a fenn maradt $\frac{1}{3}$ részt a vegyész azonnal lepecsételi, s a vizsgálat befejeztével az ügyiratokkal együtt a törvényszéknek visszaszolgáltatja.

5. A vegyész összes vizsgálati műveleteiről tartozik hiteles naplót vezetni, a vizsgálat egész menetét, s annak eredményeit szakértői véleményével, s a netalán talált méreggel, vagy annak jellegző vegyhatási kémléjével együtt a törvényszéknek benyújtani.

6. A netalán talált mérég mennyiségét csak az esetben tartoznék meghatározni, hol ez a törvényszéki orvos részéről a tényálladék kiderítésére elkerülhetetlenül szükségesnek mutatkozik, s

ha különben annak kivitelét a fennforgó körülmények megengedik.

7. Ott, hol hullakiásás szüksége forog fenn, szükséges ha csak lehetséges, hogy a vegyész személyesen jelen legyen a kiásásnál és bonczolásnál. Ha pedig azt nem tehetné, úgy a szükséges utasításokkal lássa el a kiásással és bonczolással megbizottakat.

8. Ha hivatalos czélből vidékre küldetnék a vegyész, és sürgős teendői nem gátolják, tartozik az illető helyen megjelenni. Magától értetődik, hogy a székhelyen kívül töltött napjaira napi-díjat nyer.

B) A megyei vegyésznek mint rendőri szakértőnek teendői.

Itt mindenképp előtt megjegyzendő, hogy a megyei vegyész a közegészség tárgyában csak oly vizsgálatokra kötelezhető, melyek a közegészségi rendszabályok megtartásának ellenőrzésére czélzóvak, s melyek az életszükségleti tárgyak ártalmas vagy ártalmatlan állapotának kiderítésére szolgálnak.

A rendőri vegyész teendőinek egyenkénti felsorolása majdnem fölösleg, mert a rendőri vegyész e tekintetbe nem önhatalmulag működő, hanem csupán az orvosi rendőrség megbizását teljesítő tisztviselő. Itt csak azt említhetjük fel, hogy a vegyész az orvosi rendőrség által lefoglalt s neki vizsgálat végett átadott kereskedelmi piaci stb. árucikket a netalán történt hamisítások, vagy ártalmas anyagokkal való fertőzvényeik kiderítése végett, szabatos vizsgálat alá tartozik vetni. Ily vizsgálat tárgyául szolgálhatnak:

1. Ártalmas festékekre vonatkozólag:

Czukrászati tárgyak, játékszerek, minden-

nemű festékek, szines pecsétviaszok és ostyák, falmáz és falszőnyegek, ruhaszövetek és művirágok, fehér vászonnéműek és varróselymek, szines papirok, kávé, thea.

2. A kereskedésben s piacon stb. árult réz, agyag- és vasedények.

3. Az ártalmas és ártalmatlan fertőzőményekre vizsgálendő élelmi szerek u. m. kenyér, liszt, tej, vaj, sajt, hus, étkezésre szolgáló olajok és zsiradékok.

4. Italok, u. m. viz, nevezetesen a fémcsöveken vezetett, továbbá a gyárak, nevezetesen a mérges anyagokkal működő gyárak közelében a kutak és patakok, sör, bor, pálinka.

5. Gyarmati és fűszerárak.

6. Öltöny-szövetek: len, kender, pamut, gyapot stb.

7. Becsinált árubeli gyümölcsök, léneműek (sauce), husételek és kocsonyák (geléc.)

8. Kereskedelmi nyers gyógyszerek. (Droguen).

C) A gyógyszertárak vizsgálata.

A megyei vegyész kötelessége uti költsége megtérítése mellett, a főorvossal egyetemben a megyebeli gyógyszertárakat, nevezetesen azoknak vegykészítményét megvizsgálni, s vizsgálatáról jegyzőkönyvet vezetve, ez utóbbit sajtószzerű aláírásával ellátva a megyei hatóságnak benyújtani.

Bármely ügyben szólittassék is fel a megye törvényszéki és rendőri vegyésze vélemény végett: minden esetben átadandók neki az illető ügyre vonatkozó összes iratok, mely átadás természetesen szintén jegyzőkönyv felvétele mellett történik.

D) A vegyész fizetése.

A vegyész fizetését 1200 forintba megállapíttatni szükségesnek találjuk, még pedig azért, hogy fizetése, fáradoalmait méltányosan jutalmazza, hogy existenciáját tisztességesen biztosítsa, hogy ne legyen kényszerítve mellékes kenyérkeresettel foglalkozni akkor, midőn valamely vizsgálat minden idejét és figyelmét legnagyobb lélekéberségét követeli, s hogy a tudomány színvonalán maradjon, s e célra az újabb tudományos műveket és a szakmájába vágó tudományos fölfedezéseket hirdető folyóiratokat megszerezhesse. E célra egy átalány lenne megállapítható.

Ötödik rész.

A járási orvosok hivatalos teendői.

A járási orvos, mint járásában a hatóságnak első orvosi tisztviselője, területében mintegy a megyei tiszti főorvos helyettesének tekinthető. Foglalkozik mindazon tárgyakkal, melyeknek igazgatását, főfelügyeletét a megyei tiszti főorvos végzi.

Ezen foglalkozások, mint általában az orvosi teendők — mint ezt a megyei tiszti főorvosok hatáskörénél is láttuk — két főrészt öszolnak, t. i. orvosrendőrségi és törvénytörvénykezési eljárásra.

I. FEJEZET.

Orvosrendőrségi és közigazgatási eljárás.

Orvosrendészeti tekintetben mindazon szabályok és utasítások, melyek a megyei tiszti főor-

vosra vonatkozólag az I. fejezet 1. 2. 3. 4. 5. pontjaiban felsoroltattak, egész terjedelemben a járási orvosra is, és erre még közvetlenebbül tartoznak, a mennyiben ő ezen szabályoknak nemcsak felügyelője, ellenőrzője, de nagyrészt végrehajtója is. Jelesül kiemelendők a következők:

1. A járási orvosnak legfőbb kötelességei közé tartozik gondoskodni, hogy a szegény betegek lehetőleg jó, czélszerű és olcsó orvosi segélyben részesüljenek. Ily czélból, járásának szegény betegeit ingyen tartozik gyógyítani, t. i. közköltségre mindazon betegeknek gyógyszereket rendel, kik szegénységüket a községek előljáróinak bizonyítványával igazolják. Minden vényre a beteg nevét, foglalkozását s lakását tisztán olvashatólag rá kell írni. A gyógyszerek rendelésénél a szegények számára kiadott rendeleteket szemelőtt tartván, ezektől alapos ok és szükség nélkül eltérni nem szabad.

A mennyiben ő maga egész járásának betegeit nem gyógyíthatja, addig míg a községi orvosok rendszeresen felállíttatnak, az ő és a megyei főorvos ajánlatára más orvosokat is megbizhat a hatóság a szegények számára gyógyszerek rendelésével. De ezeket a járási orvosok feladata a szabályokra figyelmeztetni, a kellő eljárásra betanítani és felettök őrködni.

2. Kiemelendő a járási orvos teendői között a járványokra s ragályos kórokra vonatkozó működése.

a) Ha járásában bármely járvány mutatkozik kötelessége a helyszínén megjelenni, ott a kellő intézkedéseket azonnal megtenni, ezeket a megyei főorvosnak s az illető közigazgatási közegeknek rögtön jelenteni. Ha a járványos helyen folytonosan nem tartózkodhatnék, azt — kivált ha a jár-

vány veszélyes — ismételve meglátogatja. Különös eljárást igényel a himlő és a védhimlő oltás. Erre nézve gondoskodik, hogy a járásban levő gyermekek a kellő rendszabályok mellett rendszeren beoltassanak, a felnőttek pedig felvilágosítottassanak az újraoltás üdvös és szükséges voltáról, továbbá, hogy a megyei főorvos tudtával járása oltó kerületekre felosztatván, azok mindenikében, kivéve azt, melyet magának megtartand, rendes oltó orvosok működjenek, különösen lelkiere köti ezen orvosoknak, mit maga is szakadatlanul szem előtt tart: hogy az oltással a gyermekekbe más betegségek át ne ültetessenek, hogy a jó védhimlő anyag soha ki ne fogyjon, hanem kellő mennyiségben és minőségben fenntartassék, azért is az oltás egyeseken télen is folytattassék.

b) A ragályok közül legnagyobb figyelmet igényel a bujakór. Minélfogva ennek kifejlését, elterjedését kell minden áron akadályoztatni. A bujakórról gyanus személyeket meg kell vizsgálni, s a betegeket a mennyiben otthom gyógyíthatók nem lennének, a Pesten levő kórházba küldeni.

3. A járási orvosnak kötelessége felügyelni, hogy az alárendelt személyzet; a községi orvosok, halottkémeek, bábák pontosan teljesítsék kötelességeiket. Sőt járásában az összes egészségi személyzet, u. m. magánorvosok, sebészek, gyógyszerészek, állatorvosok, bábák, orvosrendőri tekintetből örökösége alatt állanak; ennélfogva letelepedésük alkalmával okmányaikat bemutatni s lakásaikat jelenteni tartoznak, hogy így a kontárkodásnak, kuruzslásnak eleje vétessék. S ha akár a hivatalos, akár a többi egészségügyi személyzet eljárásában visszaélést, kihágást vagy mulasztást tapasztalna, azt az illető közegeknek hivatalosan jelenti.

II. FEJEZET.

Törvényszéki eljárás.

1. Járásában a hullák bonczolatát, továbbá élőkön s holtakon elrendelt vizsgálatokat, például az elmekórosoknál, testi sértéseknél, embereken és állatokon előforduló betegségeknel, titkolt vagy tettettett kóroknál és mérgezéseknél a tisztí főorvossal vagy községi orvossal, illetőleg egy ve-gyészszel hajtván végre, azon vizsgálatok alapján orvosi látteleletet és véleményt állit ki.

2. Magától értetik, hogy nemcsak fenytő ügyekben, de a járási szolgabiró előtt folyó minden orvosrendőri és polgári kérdésekben, hol hivatalos szakértői vélemény igényeltetik, a véle-ményezésre a járási orvos van hivatva.

3. A járásában levő foglyokat a fogházban vagy azonkivül gyógyitja és vizsgálja azért is, hogy meghatározathassék, vajjon a fenytendő mily testi büntetést, bőtöt s bilincseket bir el.

4. Az ujonczokat is vizsgálja, ha erre különösen fellivatik, általában az ujonczozásnál ma-gát a kiadott s kiadandó szabályokhoz tartja.

III. FEJEZET.

Tudományos érdekü és irodai teendők.

Mind orvosrendőri, mind törvényszéki mű-ködéséről rendes jegyzőkönyvet vezet, egyet, melyben egész működéséről tárgysorozat vezet-te-tik, többet a tárgyak különfélesége szerint külön külön, nevezetesen:

a) Tudományos jegyzeteket tesz tapasztala-tairól, mind természettani, mind gyógyászati szempontból. Tanulmányozván járásának földtani s orvos-helyirati tulajdonságait, a népesedés s ha-

lázolás viszonyait, a helyhez kötött betegségeket, járványokat s ragályokat, a nép között uralkodó rossz szokásokat, előítéletek, babonák s kuruzsolás okozta betegségeket, lebészeti észleleteit szorgalmasan följegyezvén, mindezeket az illető megyei főorvosnak kellő használat végett kiadja és az ezekre vonatkozó eljárását s javaslatait előterjeszti.

b) Jegyzőkönyvet vezet a járásában működő egészségügyi személyzetről, u. m. az orvostudorok, sebészmesterek, polgári sebészek, gyógyszerészek, bábák, halottkémek, állatorvosok és gyógykovácsokról. S ezeknek időközben történt lakváltoztatásáról s halálozásáról hivatalos jelentést tesz.

c) A járásában létező gyógy- és jótékony intézetekről, fürdőkről stb.

d) Az általa gyógyított vagy kórházba küldött betegekről és az elmeháborodottakról, süketnémákról, nyomorultakról s gyógyíthatlan betegekről is, nem különben az ujszülöttekről, házasultakról s halottakról is jegyzőkönyvet vezet.

Ezen jegyzőkönyvek alapján mind a megyei tisztii főorvoshoz, mind az igazgatási közegekhez jelentést és rovatozott kimutatást küld. A rovatos kimutatásokat havonként, a véleményes jelentéseket pedig $\frac{1}{4}$ évenként mutatja be.

IV. FEJEZET.

Egyéb viszonyok.

A járási orvos hivatalos állása, rangja s kötelezettsége olyan, mint a többi megyei tisztviselőké. Ezen állomás betöltésénél jövőre az orvostudorság megkivántatik, mert a főnebb vázolt teendők nemcsak teljes szakképzettséget, de irodalmi műveltséget is igényelnek. Választása az állandó megyei egészségügyi bizottmány kijelö-

lése folytán a megyei közönség által történik, mi végre az ellene felmerülő alapos ok és bebizonyított tények esetében birói ítélet alapján, és csak is ezen uton mozdítható el állomásáról. Fizetése 600 frt, ezen kívül szállására s utazási költségekre a megyétől külön díjat kap. Járását hivatalosan havonként egyszer, ha szükség kívánná, a körülményekhez mértten többször is beutazni köteles. A megyei boncz- és műtő-eszközöket rendben tartván, azokról számolni tartozik.

Járását csak engedély mellett hagyhatja el. Ily engedélyt 8 napra a megyei tiszti főorvostól, több időre pedig a megyei hatóságtól kaphat.

Hatodik rész.

A községi orvosokat illető szabályok és utasítások.

A községi orvos teendői három czim alá sorolhatók, u. m. I. a népgyógyítása s ápolása, II. orvosrendőri és III. orvos-törvénytörvényes működés.

I. FEJEZET.

Népgyógyítási s ápolási teendők.

Legfőbb teendője a községi orvosnak a szegény nép gyógyítása, erre nézve:

1. Kötelessége kerülete szegény betegeit ingyen gyógyítani, s őket bármily időben meglátogatni. A nem szegények egy látogatásért legalább 30 krt fizetnek. Járvány idejében kettőzött szorgalommal teljesíti látogatásait, a ragályos járványnál igyekszik a betegeket az egészségesektől elkülöníteni, s ha lehet, számukra kórházakat állítani.

2. A szegények számára rendelt gyógyszereket szabályszerűleg rendel, hogy azok lehetőleg olcsók legyenek. Ha székhelyétől egy órai távol-

ságra gyógyszerár nem létezik, akkor házi gyógyszerárval köteles a községi orvos magát ellátni és a beszerzett gyógyszerek kiszolgáltatásánál, valamint azok árszabásánál a fennálló szabályokat pontosan s lelkiismeretesen követni.

3. Ügyelni tartozik arra, hogy csak a község előjáróságánál igazolt szegény betegeknek szabad gyógyszereket közköltségre rendelni.

4. A betegeken kívül a szülönöket, kisdedekeket, lelenzeket, aggokat, nyomorultakat, bénákat és elmekórosokat is gondjai alá veszi a községi orvos.

II. FEJEZET.

Orvosrendőri teendők.

A községi orvos községe s községi kerülete egészségének és épségének őre lévén, mindazon orvosrendőri szabályok és utasítások, melyek az egészség fentartására, a lakosság egészségét, életét fenyegető ártalmas hatványok elhárítására a megyei tisziorvosra nézve az I. fejezet 1. 2. 3. sz. a. a járási orvosra vonatkozólag szintén az I. fejezet 1. 2. 3. sz. a. pontokban alóadatnak a községi orvost a legközelebbbről érdeklík és kötelezik. Különösen

1. Igyekezni kell a község orvosnak, hogy a reá bizott községet vagy község-kerületet minden tekintetben ismerje s a meglevő adatok felhasználásával orvosi helyiratot készítsen, tüzetes gonddal a népcsedés és halálozás viszonyaira. Puhatoíja ki, hogy kerületében vannak-e helyhez kötött kórok, vagy a nép között uralgó ros szokások, előítéletek, babonák és kuruzslás okozta betegségek. Ezeket igyekezzék felvilágosítás és tőle kitelhető minden segédeszköz által megszüntetni, kiirtani, igyekezzék a népnek erkölcsi s physikai nevelését, a betegedés s halandóság ke-

vesbitését, a népesedés szaporítását s a nemzedék erősbödését elősegíteni. Ily czélből oly házassági viszonyt, mely fejletlen koru egyének, gyógyíthatlan, ragályos, öröklött kórokban, minő: gümő, görvély, nyavalyatörés és kór — epylepsia — vagy elmekórban szenvedő egyének között köttetnék, a mennyire tőle függ, megakadályoztatni köteletségének tartandja.

2. Oda törekszik, hogy mennyire lehetséges levegő, viz, építkezés a lakosság tápszerei, ruházata, lakása, foglalkozása, a nyilvános helyek, iskolák, üdülést szerző és más egyéb nyilvános intézetek — színház, kávéház, korcsmák, vendéglők, iskolák, műhelyek stb. — megfeleljenek az egészségi feltételeknek.

3. Ugy mint a fönnebb idézett pontokban különösen a járási orvos teendői között körülírva van, a járványok s ragályok, jelesen a himlő s bujakór ellen pontosan s szigoruan jár el, ide értve a hasznos házi állatok betegségeit is, ezek ellen a megyei állatorvossal közreműködik.

4. Községében a halott-kémlést szabályszerűleg végzi, a többi, kerületében levő halott-kémekre pedig felügyel s azokkal is pontosan végezteti a halott-kémlést. Valamint a többi halott-kémek ugy ő is az ártalmas gőzökben megfuladt, megfagyott, vízbefúlt, és akasztott egyéneknél mindig szem előtt tartja, hogy nincs-e tetszhalál jelen? Minélfogva mindent elkövet ezeknek felélesztésére, mentőkísérleteit csak akkor hagyja abban, ha fáradozását vagy siker követi; vagy meggyőződött az egyén haláláról. E végett gondoskodik, hogy a szükséges életmentő szerek készlete kerülete községei által beszereztessek. A kevesebb költséggel járó műszereket azonban mint p. o. a sebészi műszer-tárczát, saját költségén szerzi meg.

5. Felügyel a bábákra, hogy azok megfeleljenek kötelességeiknek, s megtartsák a számukra kiadott utasításokat, s csak azok segídhessenek a szülés körül, kik oklevéllel bírnak. E szerint ha valamely helységben okleveles bába hiányzanék, igyekezni fog a községet ilyenek felvételére s illő díjazására indítani.

6. Orvosok, halott-kémek, bábák által elkövetett műhibákat, a kuruzslókat, kontárkodókat feljelentvén, az illetőket e visszaélésektől eltiltván, megbüntetteti.

III. FEJEZET.

Törvénytörési teendők.

A községi orvos, ha az illető községektől bonczolatra, élőkön vagy holtakon teendő vizsgálatra, látélet- és véleményadásra felhivatik: ezt teljesíteni tartozik.

IV. FEJEZET.

Irodai teendők, a községi orvos választása, fizetése stb.

A községi orvos ép oly módon, mint az a járásorvost illető utasításokban előadatik, minden hivatalos és egyéb teendőjéről pontos és szabályszerű jegyzőkönyvet tartozik vezetni; hivatalos jelentéseit a rovatos táblázatok értelmében havonként, egyéb jelentéseit pedig $\frac{1}{4}$ évenként küldi a járási orvoshoz, melyekben a tett tapasztalatokat is röviden említeni tartozik. Hivatalos állása, kötelezettségei olyanok, mint a többi megyei tisztviselőké. A községi orvosi állomás betöltésénél, ha orvostudorok kellő számmal nem jelentkeznének, elsőbbséggel bírnak a sebész-mesterek. Választása, valamint állomásáról elmozdítása ugy történik, mint a járási orvosé. Fizetése 400 frt, mit a megyei pénztárból havi részletekben vesz fel. Községi kerületét mentül gyakrab-

ban beutazni tartozik. A községi orvos a számára kijelölt lakhelyet, illetőleg községi kerületét, nem hivatalos teendők miatt, csak engedély mellett hagyhatja el huzamosabb időre, mely engedélyt a járási orvosnál előadott módon eszközli ki, miután megbízható helyettesről gondoskodott.

Hetedik rész.

A megyei tisztii állatorvosok hatásköre.

I. FEJEZET.

A megyei állatorvosokról általában.

1. §. Hazánk nemzetgazdaságának egyik kiválóbb ágát az állattenyésztés képezvén, a megyékben oly czélból alkalmaztatnak állatorvosok, hogy ezek segítségével az állatok ártalmas, sőt néha veszedelmes betegségektől megóvassanak, vagy ha azok megbetegedtek, okszerű és sikeres gyógyeljárásban részesüljenek.

2. §. Ebben levén a megyei s illetőleg a járási állatorvosnak főfeladata összpontosítva, megkivántatik tőle, hogy okleveles s a közigazgatási ügyek írásbeli kezelésében jártas legyen, és e mellett a magyar nyelven kívül a kerületében lakó nép nyelvét is értse. Előnyül tekintetik, ha e mellett orvostudori vagy sebészi oklevéllel, vagy valamely gazdaszati intézet bizonyítványával bírand, vagy e téren alapos ismereteit másként okmányolja.

3. §. Az állatorvos a megyei hatóság irányában ugy áll, mint a többi választott tisztviselő, olyan felelőssége, olyanok kötelmei, jogai, előnye stb., miért is az egészségügyi bizottmány ajánlatára a megyei bizottmány által választatik, ennél fogva csakis ezen uton mozditható el állomásától.

4. §. Fizetése a megyei fő állatorvosnak 800 frt és 200 frt uti átalány és rendkívüli esetekben — pd. járvány idején — a költségek megtérítése, a járásbelinek 600 frt évenként, mit havi részletekben a megyei pénztárból vesz fel.

5. §. A tiszti állatorvos közvetlenül a megyétől függ, s rendeleteinek tartozik engedelmeskedni, csupán oly esetekben, midőn valamely hatósági rendelet értelmezésében kétség támadna, avagy ama rendelet végrehajtásánál alapos nehézségektől kellene tartani, köteles ebbeli kétségét és aggodalmát a hatósággal előbb közleni. A rendeleteket valamint a különös megbízatásokat is az alispán a megyei főorvos, vagy az illető közegektől nyerendi, és szinte ezek útján fogja jelentéseit is előterjeszteni.

6. §. Hivatalosan kiküldetvén, s a küldetési helyre érkezvén, igyekezni fog magának az előzmények és egyéb környülményekről tudomást szerezni, s ezeket kiszabott működése körében felhasználni, a hatóság előljáróságát pedig felfogja hívni, hogy ők a fennálló szabályok és rendeletek értelmében, működésében gyámolítsa, és ha szükséges volna segédkezet nyújtson. A tiszti állatorvos főleg tartozik az előljáróságnak tanácsolni az általa legezelszerübbnek vélt teendőket; míg ellenben az előljáróságnak kötelessége lenni a tanácsoltakat az adott utasítás szerint kivált halasztást nem tűrő esetekben, haladéktalanul foganatosíttatni.

7. §. A megye által meghatározott helyen lakni tartozván, kerületéből magánosok meghívására, habár rövid időre is előleges bejelentés nélkül nem fog eltávozni, hogy szükség esetében őt mindenkor fel lehessen keresni.

8. §. Mivel a tiszti állatorvosnak különféle állatokon műtéteket kell végeznie, s némely mű-

tétekre (mint a dobkórnál a szúr csap alkalmazása) másokat is tanítania; e czélból sebészi eszközök készletével fog elláttatni, melyeket leltárára térítvény mellett átvevén, tartozik azokat mindig tisztán és jó karban tartani, s hivatalos kiküldetésekor magával vinni.

9. §. Ha a tiszti állatorvos bármi oknál fogva állásából kilépne, minden hivatalosan átvett tárgyakat p. o. könyveket, műszereket, iratokat, levéltárt stb. jegyzék szerint ismét a hatóságnak átadni tartozik.

II. FEJEZET.

A megyei állatorvosok feladata.

10. §. A tiszti állatorvos tartozik megyéjében a barmászat előmozdításán és disztlésén olyképműködni, hogy a házi állatok az egészségesek éppen úgy, mint a betegek, valamint a vadállatok is, amennyiben hasznosak, vagy az emberi egészségnek ártalmasak, hivatásának tárgyául szolgáljanak.

Teendői főleg e következőkben összpontosulnak:

a) Gondoskodni fog, hogy a mennyire lehet minden állatfaj egészsége fenntartassék, s a betegségektől megóvassék.

b) Legnagyobb súlyt fog fektetni az állatok betegségének gyógyítására, elnyomására és azok tovább terjedésének meggátlására, ügyelni fog ezenkívül, hogy az emberek egészsége beteg állatok által bármi módon meg ne háboríttassék.

c) Tisztában leend mindenütt az egészségi viszony és helyzetnek kifürkészése, s a mutatkozó szükséghez képest óvó és gyógyító szereket rendelend; az illető hatóságokat, és egészségügyi egyéneket írásbelileg, vagy szóval kellőleg utasítsa. az alárendelt állatorvosokat és gyógyková-

csokat az állatgyógyászat okszerű s a tapasztalat által jónak bebizonyult elvek szerint igazgassa, és e tekintetben ő maga laukadatlan buzgalma által mutasson jó példát.

d) Adandó alkalommal a mezei gazdákat s az állatokkal bánó, vagy azoknak gondját viselő egyéneket arra oktassa, a mi az állatoknak hasznos és szükséges, egyuttal pedig igyekezzék a nép által táplált káros előítéleteket illő módon eloszlatni.

e) A székhelyén reá bizott teendőket odahaza vagy a megyeházán pontosan végzendő, tüzetes és kimerítő jelentéseket s időszaki (negyedéves és egészéves) a szabályszerű mintáknak megfelelő tudósításokat szerkesztendő, s az egész ügykezelésről rendes jegyzőkönyvet vezetendő, melybe a hozzáérkezett iratokat, utasításokat és rendeleteket idősor szerint fogja beiktatni, működéséről naplót viendő, a vele közlött ügydarabok másolatát a hivatalos iratai közt fogja őrzeni.

f) A körébe tartozó véleményezések és bizonyítványok adásánál a tapasztalat által kipróbált elveket fogja követni, s az igazság úsvényéről semmiféle tekintetből le nem térendő.

g) Tisztje leendő továbbá felügyelni, hogy a kibocsátott állatgyógyászati rendeletek és szabványok mindenütt szoroson megtartassanak. E czélből minden eddig kiadott, és kiadandó idevágó rendeletek tudomás és mihez tartás végett vele közlendők. Ha pedig az említett szabványokban foglaltakon kívül még más rendszabályok életbeléptetését is czélszerűnek tartaná, azokat előterjesztendi.

h) Átalában az állattenyésztést a megyében figyelemmel fogja kísérni, mint a méneseket, tehénészdéket, juhászatokat, sat. s ezek tulajdonosainak, valamint a mezei nagy és kis gazdáknak

kivétel nélkül jó tanácssal fog szolgálni, és igyekezni fog az állattenyésztés tökéletesbitését és nagyobb disztlését előmozdítani.

i) Nyilvánosságban tartandja a kerületében levő háziállatok létszámát, a barmokkal kereskedési forgalmat, vagyis az eladott s vett barmok számát, örködni fog a baromvásárok lefolyása, az ezeken előforduló kór és orvosrendőri esetek, a marhahajtó utak és a marhalevelek, a vágóhidak, vágómarhák, és a husszemle kezelése felett, miért is a marhakereskedőket, mészárosokat, vendéglősöket, pásztorokat s hajcsárokat kivált járványos és ragályos betegségek uralkodásakor szemmel tartsa.

j) Miután a megyei állatorvos hivatása igen fontos, s az állatgyógyászat minden ágában nagy jártasságot s otthonosságot kíván, a szakmájába tartozó tudományokat szorgalmasan művelje és tanulmányozza, hogy magát mindig e tudomány fejlettségének színvonalán fenntartani képes legyen, sőt iparkodjék azt saját gyakorlatából és kísérleteiből meritett tapasztalatokkal kitelhetőleg gyarapítani.

III. FEJEZET.

A megyei állatorvosok teendői az állatok egészségének fenntartásában.

11. §. Mi az állatok egészségének fenntartását illeti, figyelmét főleg az állatok egészségének ártó okokra fordítsa és irányozza. Előforduló esetekben kutatni fogja: valjon az égalj és a helybeli talaj általában bizonyos állatfajnak megfelel-e vagy nem? Valjon meg vannak-e védve az állatok a nagy hőség és hideg valamint a nagy szelek ellen?

Valjon az istállók, aklok és ólak tisztán tar-

tatnak-e, a bennök megromlott levegő szellőztetés által megújítatik-e?

Valjon az állatok kapnak-e elegendő és tiszta vizet? valjon megmosatnak és usztatják-e és minő tulajdonságu vízben? valjon a baromnak nyújtott száraz takarmány jó minőségű és elegendő mennyiségű, és nem penészes rothadt, vagy más módon megromlott-e?

Milyen tulajdonságuak a legelők és rétek, birják-e elegendőleg táplálni a barmokat, nem iszapos-e, nem tartalmaz-e káros vagy mérges füveket?

Valjon a barmokat, kivált az igás lovakat és ökröket nam szokták-e megfeszített munkák és megbajtás által kicsigázni?

Ezen és más ártalmas tényezőkre és hiányokra figyelni fog a tisztii állatorvos, s igyekezni fog a mennyire a körülmények engedik azoknak elhárításán.

IV. FEJEZET.

A barmok közt kiütött járványos és honos betegségek körül.

12. §. A barmok közt kiütött járványos és honos betegségeknel a megyei állatorvos mindenkelőtt az előidéző okokat fogja kutatni, s a mennyire lehetséges azoknak eltávolítását eszközöltetni.

Megszabja az életrendet és a hol szükséges leend az egészséges állatokat a betegség ellen megóvó gyógyszereket rendelend.

Meghatározza a tudomány elvei szerint az uralgó betegség faját és természetét, rendel életrendi, gyógyszerészi és sebészi szereket a betegség időszakához képest és kiadja a lábbadozókkal való hánásmódot.

Megitéli, valjon lehet-e és mily feltételek alatt

a beteg állatok húsát, zsirját s egyéb részeit minden megártástóli félelem nélkül az emberek tápszeréül felhasználni lehet-e s mily elővigyázat mellett használni, az elhullott állatok bőrét, szarvait, körmeit, faggyuját s egyéb részeit.

13. §. Az állatok közt elterjedt ragályos betegségeknel következökre ügyel:

a) Megállapítja, valjon a ragályosnak állított betegség valóban ragályos-e vagy nem?

Valjon a ragály úgy hozatott-e be, honnan és mily közeg által?

Valjon a betegség kifolyása alatt fejlődött-e ki, és mily okoknak lehet tulajdonítani a ragálynak ezen kifejlését?

Valjon az uralgó betegség jelleg-e? vagy más hozzájárulékok idézték-e elő?

A ragály a betegség mily időszakában bir legnagyobb erővel?

Mennyi ideig gyanusak a felüdült állatok a ragály terjesztésénc veszélyéről?

Valjon a ragály helytálló-e vagy szállékony?

Mily közegek által terjed a ragály? valjon a terjedés a közvetlen befertöztetést szükségli-e s mily állatrészekhez tapad leginkább?

Valjon a kifejlett ragály más állatfajokra is ragad-e és melyekre?

b) Megismervén a betegségnek ragályos természetét, mindenkelött az egészséges állatokat a betegetől elfogja különittetni, s a ragály természetéhez mért oly szereket rendel, melyek annak tovább terjedését meggátolják, és kártékonyságát elveszik.

c) Megállapítja a betegségnek jellegét és természetét, megnevezi annak faját és ehezképest rendeli meg az életrendi, gyógyszerészi, és sebési szereket.

d) Figyelmét az elkülönített egészséges állatokra fordítandja s ezek számára az életrendi s a körülményekhez képest az óvszereket is előírandja.

e) Azon esetre, ha közte és a barmok tulajdonosának állatorvosa közt az óv és gyógykezelésre nézve el nem hárítható nézetkülönbség adná magát elő, s az az ügy veszélyessége miatt nem volna halasztható, ily esetben saját felelősségének terhe alatt a tisztí orvos rendeletei foganatosításba veendőék, ki azonban tartozik azonnal jelentését a vele ellenkező nézetben levő állatorvosnak véleményezésével együtt felterjeszteni.

f) Utasítást adand a teendőkről az állat tulajdonosainak, vagy az állatokkali bánóknak, a helybeli állatorvosnak és előljáróknak, valamint az illető megyei tisztviselőknak is.

g) Jelentést teend az uralgó betegség természetéről, javaslatba hozandja a szükséges közigazgatási és rendőri intézkedéseknek életbe léptetését, melyek a ragály tovább terjedését gátolják, s kiirtását eszközlik, egyszersmind figyelmezend azokra, melyek a 11-ik §-ban az állatok husa, bőre stb. használásáról mondattak.

V. FEJEZET.

A ragályos járványokról.

14. §. Különös gondot és figyelmet fordítand a ragályos járványokra, melyek természetüknél fogva igen veszélyesek. Ide tartoznak:

a) A lépfene vagy vértályog anthrax (pokolvar), mely annál nagyobb vigyázatot igényel, mivel az ily állatok husa, teje, fagygyuja stb. az embereknek ártalmas s azoknál pokolvart idéz elő.

b) A tüdővész.

c) Vérhas, mely kivált a szarvasmarhák közt nagy pusztítást okoz.

d) A tályogostorokgyík, mely a sertéseket pusztítja.

e) A juhok rosznemű himlője.

f) A lovak taknyossága, bőrférge és rühe.

g) A veszettség vagy ebdüh.

Ezen és más ragályos betegségeknél a 12-ik czikkben felhozottakra ügyelend, még pedig annál nagyobb szigorral, mennél nagyobb az uralgó betegség roszneműsége s mentül nagyobb az elterjedési veszély.

VI. FEJEZET.

A keleti marhavész ellenében.

15. §. A keleti marhavész legveszélyesebb lévén, örködni fog, hogy az a meggyébe be ne hurezoltassék, s ha daczára minden elővigyázatnak az mégis betörne, egész erejét arra fordítsa, hogy az minél előbb kiirtassék. E tekintetben:

a) Éber figyelemmel fogja tartani a marhavész állását, kivált azon tartományokban, honnan a vész leginkább beszokott hurezoltatni hazánkba, s ha ez honunkban is kitörne és talán más a szomszéd törvényhatóság valamelyikében is felütné fejét; örködni fog, hogy a m. kormány által e végből kiadott óv- és rendőrségi szabályok a legszigorubban foganatosittassanak. Ha pedig azt tapasztalná, miszerint a szabályok nem tartatnak meg, s az illetők nem teljesítik kötelességüket: minden személyrei tekintet nélkül felelőség terhe alatt azonnal jelenteni fogja a mulasztást főnökének, valamint a helyi viszonyokhoz alkalmazandó szabályokat javaslatba hozandja, nehogy a kereskedés és a forgalom szükség nélkül gátoltassék.

b) Nyilvanságban fogja tartani, valjon a szomszéd törvényhatóságokban a vész növekedik-e vagy apad-e, vagy megszünt, és valjon lefolyása szelid-e vagy öldöklő, hogy ezen körülményekhez képest lehessen alkalmazni az óv és rendőrségi szabályokat vagy azokat megszüntetni.

c) A törvényhatóságának területén útven ki a keleti marhavész, legelőbb azon helyre küldetessék ki, hol nagyobb a veszedelem s kiküldetéséről a helybeli hatóság is értesítettessék, oly meghagyással, miszerint a tiszti állatorvosnak hivatalos működéseiben segédkezet nyujtsanak.

A helyszínére érkezvén az illető előljárástól a kiűtött marhavész állásáról tudomást szerezvén, a helybeli állatorvossal és egy hatósági közzeggel a vészes helyeket bejárja, a betegségnek állását, saját jellegét, természetét, más betegséggel való szövevényességét a betegség különféle időszakában szenvedő állatokon, vagy a hulla felboncolásából meghatározza. Kikutatja, honnan hozatott be a ragály, ki hibája, vagy mulasztása által történt a ragály átvitele vagy terjedése.

d) A kórismének meghatározása s a 12-ik §-ban mondottaknak megtartása mellett, mindenek előtt ha még nem történt volna, az egészséges állatokat a betegektől a fennálló szabályok értelmében elkülönítetteti.

e) Hogy a barmok tulajdonosai, ápolói és a községek a kiadott óv- és rendőri szabályokat jobban megértsék és hajlandóbbak legyenek azoknak szoros foganatosítására és megtartására; ismertesse meg őket ezen szabályok hasznosságával, a marhavész természetével, azon károkkal, melyeket okoz, ha a szabályok meg nem tartatnak. Oktassa őket, miként bánjanak a beteg állatokkal, szóval iparkodják őket szép szóval meggyőzni arról, hogy az intézkedések a marhatulajdonosok

érdekében történnek, miért belátván a veszedelmet, azokat szorosan megtartsák és mások által is megtartassák.

f) A bunkó alkalmazása, a betegekkel a gyanusokkal való rendelkezéseknél, valamint az elhullottak elásása, az istállók tisztításánál stb. magát szorosan a fennálló szabályokhoz tartandja.

g) Ha tudomására jut, hogy a szomszéd községben szintén marhavész van, oda is kirándul a szükségeseket elvégzendő s azonnal jelentést tesz a történekről.

h) A hivatal körébe tartozó területen uralgó marhavész állásáról hétről hétre kimutatást terjesztend fel.

VII. FEJEZET.

A gyógyszerek rendelésénél.

16. §. A gyógyszerek rendelésénél következőkhöz tartandja magát:

a) A hol az életrendiek elegendők, mint a tápszer megválasztása, konyhasó, korpa, liszt, eczet s ehez hasonlókat italul, továbbá az állatnak dörzsölése, mosása, füröztése, betakarása a meleg vagy hideg ellen oltalma, tisztán tartása, egészséges levegővel ellátása, testének mozgásba hozatala, vagy nyugalom megadás stb. minden gyógyszert mellőzni fog.

b) Az egyszerű gyógyszereknek az összetettek felett elsőséget adand s főleg olyanokat választand, melyek könnyen és jutányosan kaphatók, könnyen elkészíthetők s e beteg állatnak beadhatók.

c) Tartózkodni fog e szerint a külföldi és drága gyógyszerek rendelésétől, hacsak a nagy szükség nem hajtja reá. Az erősítő, keserű, idegekre ható, senyvellenes, kiürítő drága külföldi gyógyszerek helyett a belföldieket használandja.

d) A szorosb értelemben vett gyógyszerezési szereket is csak oly esetekben használja, midőn azokat nem mellőzheti, hogy mentül ritkábban vegye igénybe a gyógytárakat. E szerint többnyire olyanokat használjon, melyek a háznál találhatók, miért is minden alkalommal figyelmeztesse a gazdákat, hogy e célra kint a szabadban előforduló, vagy a kertekben tenyésző hasznos fűveket, virágokat, leveleket, gyökereket, galyakat, fahéjakat, magokat, gyümölcsöket összeszedjék s vagy a jelen esetekben használják, vagy jövőre eltegyék.

e) Megmutatja az illetőknek az orvosság elkészítési módját, tudatja velük annak adagját, beadási idejét, és a beadás kezelését.

f) Ha gyógytárból szükséges a szereket venni, azokat akként rendelje meg, hogy azoknak főzése, leforrázása s más gyógyszerészeti műveletek általa, vagy más állatorvos, vagy más értelmes ember által az utasítás szerint a háznál végeztesenek. Magától értetvén, hogy ily szerekeknek a gyógytárakbóli rendelése a megye költségére csak a nagyon szegény emberek barmai számára van megengedve.

g) A nép által használt gyógyszereket ne vesse meg, sőt ha csak nem ellenkeznek a betegség természetével, s bár csekély fokban javulva látszanak lenni, a körülményekhez képest hagyja azokat a nép által használni, s igyekezzék azoknak gyógyerejüket ezen kísérletek által jobban megismerni.

k) Mivel a kuruzsolók, javasok, pásztorok s más efféle műveletlen emberek titkos szerek szervezete alatt oly szereket árulgatnak, melyek többnyire ártalmasak, valódi haszonnal nem bírnak, s főleg a hasztalanul kiadott pénzen kívül az által ártalmasak, hogy azokat használván s bennök

bizván az illetők, elmulasztják a valódi segedelmet; a tisztí állatorvos igyekezni fog az illetőket felvilágosítani, s a balítéleteket eloszlatni, a kuruzsolók és javasokat pedig az előjáróság által elfogja tiltatni a titkos szerek terjesztésétől.

17. §. Némely *s e b é s z i* műtétekre, mint érvágásra, szórkötélhuzásra, bőr-dugásra, (hunyor) csőrére, bedörzsölésre, leöntésekre, tályog felnyitásra, elpusztult részek eltávolítására, ojtásra, szúrcsap alkalmazására a dobkórnál stb. az arra alkalmas embereket adandó alkalommal betanítja.

VIII. FEJEZET.

Az állattenyésztés körül.

18. §. Az állattenyésztés előmozdítása végett a következőkre ügyelend:

a) Mivel az éghajlat gyakran igen különbözik, s majd egy, majd más állatfajnak kedvező, vagy kedvezőtlen, ezen körülményt tanulmányozandja, s feljegyzi, hol diszlik az állattenyésztés és hol hanyatlik, s idővel az egész területről ily helyleirást szerzend.

b) Hogy az állatok tenyésztése, nemzése, szaporodása, fenntartása és tökéletesbitése körül is tanácsosal szolgálhasson, annak minden ágát szorgalmasan tanulmányozza. Ez által a létező hibákat felfedezheti és javíthatja, s egyszersmind megítélheti, vajjon az adott körülmények és viszonyokhoz képest a máshol ily esetekben alkalmazni szokott rendszerek közül melyiket volna legezlszerűbb tanácsolni.

Ezek folytán felügyel:

c) A szarvasmarháknál vajjon azok a legelőn, vagy az istállóban tartva növeltetnek, a közlegelőn vagy odahaza táplaltatnak, szemügye leend a gulyákra, tehényészdékre, hi-

zókra, s a nagy gazdaságok, puszták, és tanyák szarvasmarha tenyésztésére.

Különös gondja legyen a községi bikákra, mert ezeknek befolyásuk van a fajokra.

d.) Hasonló gondot fordítand a lótenyésztésre, s a községek ménei itt se kerüljék el figyelmét, s arra vigyázand, valjon a kovácsok a lovak körmeit és azoknak hibáit jól kezelik-e s a patkókat helyesen készítik és okszerűen verik-e fel?

e.) A juh-tenyésztésnél figyelmeztetni fogja a gazdákat, és a juhászokat mind arra, a mi a juhoknak ártalmára válik, s tanácsolni fogja, hogy az ártalmas legelőket, tápszereket, s ehhez hasonlókat kerüljék, a tisztaságra ügyeljenek és általában a betegségek okaitól megóvják.

f.) Végre a sertések, valamint más házi és vadállatok szintén ne kerüljék ki figyelmét,

IX. FEJEZET.

Tudományos érdekű teendők.

19. §. A törvényszéki kérdések megfejtésénél, milyenek az állatoknak megsértése, s egyéb károk, az állatorvosi rendőri szabályok áthágása, mi által nemcsak egyes emberek, hanem egész községek is megkárosulnak, az állatok adásvevése és becserélésénél előfordulni szokott csalások, eltitkolt betegségek, a magán állatorvosok által kiállított bizonyítványok és véleményzések felülvizsgálata stb. a tudomány elvei és kiprobált gyakorlat alapján öszintén minden személyes tekintet, érdek mellőzésével, mint a hites köztisztviselőhöz illik, de nagy elővigyázattal, körültekintés és megfontolással fogja véleményét nyilvánítani, nehogy tekintélyét és hitelét kockáztassa; mire annál inkább nagyobb szüksége van, mivel ily kérdésekben gyakran igen kétes dolgok fordulnak elő.

20. §. Végre igyekezni fog az állatgyógyászatot erejéhez képest gyarapítani, bizonyos állatfajokban bizonyos kórokat előidéző betegség okait kikutatni, a kórismét és a betegségek közti különbséget meghatározni, a különféle ragályok eredetét és természetét tanulmányozni, s azon szereket orvoslatba hozni, melyek azokat kiirtják; biztosabb hatású gyógyszereket, vagy bizonyos eddig gyógyithatlan betegség ellen ható szert feltalálni; milyenek a taknyosság, veszettség, marhavész stb. szóval a mi az állatgyógyászathoz tartozik megfigyelés, tapasztalat, és kísérlet által nagyobb tökélyre emelni.

Gondja leendő, hogy a reá bizott terület alkalmas ügyes állatorvosokkal láttassék el, s ezeknek működéseit figyelemmel kísérendi.

Érdemeit végre az által is fogja szaporítani, ha szerzett tapasztalatait, felfedezéseit, javaslatait stb. szerkesztve kiadandja, s ez által a magyar állatorvosi irodalmat előmozdítja.

INDITVÁNY

a tisztii állatorvosok utasításaihoz.

Az 1861-dik év óta folyton dühöngő keleti marhavész egyik fő okául az vétetik, hogy az említett évig. hazánk több helyén gyakorlatban levő szarvasmarha vizsgálati állomások megszüntettek, s ezen művelet által a vészterjedésnek országszerre, és így megyénk területén is tág tér nyitott.

Ez vizsgáló állomások szükségét mint egyedüli eszközt, melylyel a pusztító'vész elfojtható, a m. kir. földművelés, ipar, és kereskedelmi ministerium is elismerte, és azok újra - szervezésére, még a múlt évben tett intézkedéseket, azonban eddig

minden eredmény nélkül, miután a rendelet nem fogantatosított. —

Az ügy fontosságánál és életbe léptetésének mielőbbi szükségességénél fogva, bátor vagyok szerény véleményemet becses figyelembe ajánlani, nevezetesen:

A.) Hogy a kinevezendő járási állatorvosok, a már kijelölt marhahajtó útvonal mentében helyzettessenek el, kiknek a szarvasmarha vizsgálata, egészségi bizonylat kiszolgáltatása mellett kötelességükké tétessék, azon megjegyzéssel, hogy ezért a darabonként eszközölt vizsgálatért a kormányszékileg megállapított díj-jutalékban részesülendnek. Szükségesnek tartom e helyen megemlíteni, hogy az ily módon elhelyezett állatorvosok szükségkép el legyenek látva mindazon tárgyak és eszközökkel, melyek őket fontos feladatok megoldására képesítendik, mely feladatukat ezek nélkül pontosan és szakértelmessen nem teljesíthetnék.

B.) A vizsgálati munkálatokhoz felette szükséges, hogy alkalmas helyiségekről előre gondoskodva legyen.

C.) A vizsgálat érdekében felmerülő rendőri intézkedések teljesítésére egy egy pusztázó hadnagy álljon állandóan rendelkezésükre. Ezen a nemzetgazdaság szempontjából életkérdést tartalmazó indítványom, ha elfogadtatnék, szükséges volna a vizsgálatnál megbízott szakértőket következő utasításokkal ellátni:

1-ör. A vizsgálat télen reggeli 8 órától délig 12 óráig, délután fél kettőtől 4 óráig. Nyáron reggeli 7 órától 12 óráig és délután fél kettőtől 7 óráig tartassék.

A gyertya világ, minthogy annál lelkiismeretes vizsgálat nem teljesíthető, eltiltandó.

2-ör. Az illető járási állatorvos állomása el-

hagyása esetében tartozik oly helyettesítőről gondoskodni, kinek minden eljárásáról a felelőséget magára vállalja.

3-or. Minden oly marhacsapat, melyben gyanús jelenségek mutatkoznának, — letartóztatandó.

4-er. A gyanúsnek ismert állat azonnal elkülönítendő és észlelés tárgyává teendő.

5-ör. Az eseményekről a járási főszolgabíró, a megyei hatóság és a fő-állatorvos egyidejűleg értesítendőek.

6-or. A letartóztatott marha létszámba véve szigorúan elzároltatva tartassék addig, míg ezen csapat által bepíszkolt terület le nem fertőztetett, — ez irányban a marhahajtás betiltandó.

7-er. Az észlelésekre használt istálló szabály szerint lefertőztetendő.

8-or. Különös suly fektetendő arra, hogy a vizsgáló orvos kiállított bizonylatában, a hajtók által követendő útban, a legközelebbi vizsgálati állomást jelelje meg s az illetőket az ottani bejelentésre figyelmeztesse.

9-er. Az oly falka hajtói, kik mellékútakon a vizsgálati állomások elkerülésén rajta kapatnak, — érzékenyen megfenyítendőek.

10-er. Vásárttartó helyeken, az arra felügyelő állatorvos dolga, a vizsgálati állomásokat kikerülő marhahajtókat feljelenteni, mely eljárásában a megye szolgaszemélyzete által hivatalosan támogatandó. —

11-er. Minden vizsgáló állatorvos, úgy az ügymenet rendje, mint a vizsgált állatok egészségi állapotáról szigorú felelőségre vonandó.

12-er. A vasúton szállítandó állatok hasonlóan megvizsgálandók és egészségi bizonylattal látandók el, — mi végből az állomási főnökségnek szigorú kötelességévé tétessék a vizsgálattal meg-

bizott állatorvost, a szarvasjószággal jövő vonat megérkezéséről eleve értesíteni.

13-or. Tiltassék meg továbbá, valamely állomáson a szarvasjószág orvosi vizsgálat nélküli felvétele, végre:

14-er. Tapasztalatilag be lévén bizonyítva, hogy a marha szállítókoszik nem tartatnak kellőleg tisztán, s e miatt a ragály terjesztőivé lesznek, — ezeknek minden szállítás után történendő szabály szerint való lefertőztetései a vizsgálattal megbizott állatorvos teendői közé tartozzék, miről, hogy megtörtént-e: általa felsőbb helyen jelentés teendő. —

Beadja Balás Kálmán megyei állatorvos.

Nyolczadik rész.

A halottkémek és teendőik.

I. FEJEZET.

A halottkémlés czélja.

1. Tetszhalottak és elhalt terhesek méhében élő magzatok eltemettetését megakadályozni.

2. Titkos mérgezések, gyilkosság és más erőszakos halálnemek; továbbá ragályos, titkolt és járvány kórokat felderíteni, és azok ellen elővigyázatilag intézkedni.

3. Az elhaltak környezete általi elhanyagolását, az orvosi hibás kezelést és a kontárkodást kipuhatolni.

4. A temetés törvényszabta idejét meghatározni.

5. A közegészség biztosítása tekintetéből a ragályos hullákat az élők közül gyorsan eltakarttatni.

6. Végre a halálozásnak különösen járvány idején szükségelt pontos kimutatását eszközölni.

II. FEJEZET.

A halottkémek kellékei és választása.

7. A halottkémlés czélszerű kezelése orvosi ismeretet feltételezván, az lehetőleg orvostudorok — vagy sebészekre bízandó.

8. A halottkémlést a község orvosa végezze, ha községorvos nincs, akkor köteles a helység a tiszti fő- és járási orvos beecgyezésével halottkémet választani és tartani.

9. A halottkém kétes bonyolódott esetekben a járás orvoshoz fordul tanácsért.

III. FEJEZET.

A halottkém díjazása.

10. A halottkémlést senkire díj nélkül erőszakolni nem lehet.

11. Minden község a halottkémmel egyességre léphet, a hol azonban ily egyesség nem léteztülhet, ott a halottkém minden vizsgálatért fejenkint 20 krt. követelhet.

12. Ezen összeget a halott örökösei vagy azok tehetetlensége esetében a község azonnal tartozik kifizetni.

13. Ugy szintén a fuvar is, ha a halott a kültelkeken fekszik az örökös vagy a község tartozik előállítani.

14. A kémlési díj fizetése alól kivétetnek :

a.) A hadastyánok.

b.) Az álladalom által ápolt árvák és lenczek.

c.) A polgári és katonai kórodák, szegények háza, fenyítő és dolgozó házak halottjai.

d.) Minden vagyon és kereset nélküli koldusok.

A szükséges fuvarat azonban a község állítja elő.

IV. FEJEZET.

A halottkém teendői.

15. Mihelyt a halottkém a haláleset felől tudósítatik, tartozik azonnal a helyszínén megjelenni s a következőket teljesíteni.

16. Megtudni a halott nevét, élet idejét, rangját, vallását, szülőtte földjét, a halált megelőző eseményeket, a betegséget, melyben elhalt, vagy a halál egyébkénti okát, a halál napját, óráját; a beteget netán kezelt orvos nevét, s az az által adott orvosi bizonyítványt előkérni, — ezután a halottat minden illedelemmel levetkőztetni, és figyelemmel megvizsgálni. —

17. Meggyőződik arról, hogy nincsen-e tetszhalál jelen? s nem lehet-e az életnek némi jelét feltalálni?

Tetszhalál gyanúját gerjeszti: ha a holtak szivgödren egy darabka tapló megégettétvén vagy keményen a fülébe kiáltatván, erre a halottnak valamely tagja, szeme, szája kevésbé megmozdul, vagy ajaka megpirul, ha a szem elibe gyertya tartatván erre a láta megkissebedik, ha a száj elibe gyertya vagy toll tartatván, az lengedezni kezd, vagy az elcibe tartott tükör meghomályosodik, ha a test, kivált a szivgödör még meleg. — Meg kell itt azt is jegyezni, miszerint a tetszhalál leggyakrabban felakasztottaknál, vízbefutaknál, megfojtottaknál, villám vagy gutaütötteknél, s valamely kedély ingerültség következtében szokott előjönni.

18. Kétséges esetekben azonnal megteszi a felelevenítésre szükségelt kísérleteket és a nem

orvos-halottkém haladék nélkül a legközelebbi orvosért küld.

19. Ha ezek siker nélkül maradnak, a temetést elhalasztja mindaddig, míg a fölbomlás jelei a halált kétségtelenül hebizonyítják.

20. A terhesség második időszakában elhalt nőknél megkell a magzat megmentése tekintetéből a császár-metszést még pedig az élőknél szükséges óvatossággal tenni, ily esetekben a községi vagy járásorvosok kötelesek a halottkémnek segédkezet nyújtani.

21. Ha a halál kétségen kivüli: meggyőződik arról, hogy az nem erőszak következtében történt-e? Erre nézve minden jelenségeket, melyek netalán egy erőszakolt halálra mutatnak, különös figyelemmel kell hogy kíséren, sőt a mindjárt szembe nem ötlőket is köteles a legnagyobb szorgalommal s pontossággal felfedezni.

22. Ha az erőszakolt halálnak bármi legkisebb jele is mutatkozik, köteles a halottkém azt az illető törvényhatóságnak azonnal feljelenteni.

23. Ide tartoznak azon esetek is, midőn a halál oka sem annak jeleiből, sem az azelőtti eseményekből ki nem tűnik s még is az emberek arról mint gyanusról beszélnek; p. ha a haláleset rögtöni, ha az elhalt sokat hányt, gyomor és hasfájdalmakról panaszkodott és ezen tájak nála feltűnően puffadtak, ha a testen feltűnő foltok vagy sebek, zúzások láthatók, ha ismerős vagy ismeretlen emberek, főként új szülöttek akárhol is halva találtak; ha megesezt személyek holt gyermeket szülnek s gyanú van azoknak erőszakos elhajtásáról, vagy halált okozó művelet alkalmazásáról.

24. Ily eseteknél arra kell a halottkémnek ügyelni, hogy a halott a törvényes vizsgálatig a talált helyen s helyzetben maradjon, — kivéve a

tetszhalál gyanúja alatt levőket s a terhesség második szakában elhalt nőket, kik a már tudva levő kezelés alá tartoznak.

25. Ha pedig a halott azon helyzetben nem hagyathatik, akkor ügyelni fog arra, nehogy az, az átszállításban megsérüljön vagy az azon már talált sérelmek változást szenvedjenek.

26. Nem erőszakolt halál esetében kitudni az azt okozó betegséget, vajjon az nem volt-e járványos a megholt házánál s nem szükségel-e megelőzés tekintetéből némi elővigyázati rendszabályokat? vagy nem volt-e ragályos? nem kívánja-e meg a beteg által használt kellékek kiszéllítését, megmosatását vagy épen megsemmisítését; de ezeknek kipuhatlóságában nagy vigyázattal kell a halottkémnek lenni, mivel némely betegségek semmi változást sem okoznak a hullán, másoknak jelenségei pedig a külbőrről, melyen láthatók voltak, még a halál előtt elenyésznek. — E tekintetben utasításul szolgálhat a halottkémnek azon orvos bizonyítványa, ki netalán az elhaltat utolsó betegségében gyógyította, s amelyben a haláltokozó betegségnek azon kívül is pontosan fel kell jegyezve lenni.

27. Miután azonban az ilyetén bizonyítványokat gyakran meg is szokták hamisítani, a halottkém az abban foglaltakat s az előzményeket hasonlitsa össze pontosan a találtakkal s a netaláni hamisításokat jelentse fel azonnal a felsőbbségnek.

28. Ha a halottkém a halottat maga gyógyította, vagy pedig nem hoznak halotti bizonyítványt, minthogy a halott nem volt orvosi kezelés alatt, akkor mindig saját belátása szerint kell, hogy a betegséget meghatározza.

29. Ha a halál járvány vagy tájkór avagy ragály következtében történt, köteles a halottkém

azt a járás-orvosnak szükséges intézkedés végett feljelenteni.

30. Végbevitt vizsgálat után ha a halál kétségen kívüli s törvényes vizsgálatra nincs ok a halott eltemetetésére kiállítja a kémlapot.

31. Mindennemű temetés csak a törvény szabta 48 óra elteltével eszközölhető.

32. Kivételnek ezen szabály alól a küteges hagymázban, hólyagoshimlőben s más oly ragályos kórokban elhaltak hullái, melyek a ragályos gerj kipárolgása által az élőkre veszélyesek, kik a lehető leggyorsabban eltemetendők, és addig is halottas kamrába vagy más arra rendelt helyre a házból eltávolítandók. —

33. Kötelessége a halottkémnek arra is felügyelni, hogy az elhalt beteg által használt eszközök megtisztittassanak, a hol pedig ezeknek megsemmisítése szükséges, hogy az is megtörténjék.

34. A ruhák és ágyneműek kitisztítására nézve, elég némely betegségnél a szellőztetés, — azonban a küteges hagymáznál, hólyagos himlőnél vörhenynél, kanyarónál, kölegnél, bujasenyvnél, tüdővésznel, szükséges lúggal és fekete szappannal többszörös megmosás. Az ebdűhbe elhaltakra nézve szólanak a kiadott szabályok, miszerint azok ruhaneműi megsemmisítendők.

35. Köteles a halottkém a ház lakosait arra is inteni, hogy szobáikat szellőztessék s eczetfüstöléssel tisztítsák.

36. Ezek után köteles a halottkém, a **halotti kémlapot** elkészíteni, s azt az orvosi bizonyítvánnyal együtt, melyet az elhalt orvosától kapott, a háziaknak átadni. Az illeténi kémlapokban feljegyztetik:

1. Vezeték és keresztnév.
2. Állapot, foglalkozás, rang.

3. Hon, születéshely.

4. Vallás.

5. Életkor.

6. Lakás.

7. Utolsó betegség, nem volt-e az járványos vagy tájkór, nem volt-e a halál erőszakolt s azon esetben a törvényes vizsgálat szükséglete, az erőszakolt halál főbb jeleivel, nem történt-e a halál kuruzsolás következtében?

8. Az orvos neve.

9. A halál napja s órája.

10. A temetés idejének meghatározása.

Ezenkívül gyermekeknél megemlítendőek még a szülők, vagy ha intézetben voltak, az ápolók neve, rangja, foglalkozása, házasságon kívüli szülöttéknél az anya neve és hazája.

Mig ezekről tudomás nem szereztetik, addig a temetés meg nem történhetik.

37. Ha a betegség, melyből a halál következett, gyakrabban előfordult azon a tájon, úgy azt, mint járványt kell azon bizonyítványokba feljegyezni.

38. Miután azon esemény, hogy a beteg csupán házi szereket szedett, a kontárkodásnak csak palástjával hozatik fel, igyekezzék ezt a halottkém kipuhatolni, a kontárkodók nevét, lakását a kém-lapokba feljegyezni.

39. Ezen lapokba beirandó, ha a temetésnek 48 óra előtt kellett megtörténni.

40. Ha a halottkém megbetegszik, vagy más fontos ok által vizsgálatában gátoltatik, köteles a járásorvosnak erről jelentést tenni, hogy ily esetben intézkedni lehessen, addig is azonban helyettesről gondoskodni tartozik.

41. Ha a halottkém a községi eljáróság vagy a lelkészek és egyesek részéről, intézkedései iránt hanyagságot vagy ellenszegülést tapasztal, azt azonnal jelenti a főorvosnak.

42. Végre köteles a halottkém az általa kémlelt meghaltakról rendes jegyzőkönyvet vezetni, melybe az egész kémlapot beigtatja, és azt minden hó végével a járásorvosnak kivonatban beküldi.

Kilenczedik rész.

A megyei és községi bábák teendői.

1. A megyei-úgy mint a községi-bábák a községi előljáróság, az illető szolgabíró, valamint a járási és községi orvosnak rendelkezése alatt áll.

2. A megyei bába főkötelessége különösen azon helyeken, hol okleveles bába nincsen, arra ügyelni, hogy a szegény szülő asszony oly segílyt nyerjen, mely őt a lehetőségig minden veszélytől megóvjja.

3. A megyei és községi bábái állást csak okleveles bába nyerheti el.

4. A bába lakása egy megfelelő czimtáblával jelelendő.

5. A bábák erkölcsös, józan és becsületes életet kövessenek, legyenek titoktartók és azon szülőknek, kik segílyüket igénylik, azt éjjel úgy, mint nappal, készséggel és buzgalommal nyújtsák; ha pedig akár hanyagúl járnak el tisztjükbén, akár pedig egyéb módon nem teljesitenék az itt előírottakat, gyakorlatuktól eltiltatnak.

6. Sulyos és rendkívüli esetekben, különösen ha műleges szülési segíly szükségeltetnék, felelősség terhe alatt köteles ideje korán orvost hivatni.

7. Rendes szüléseknél csupán csak a hatáskörébe vágó segílynuyjtásra szoritkozik.

8. Büntetés terhe alatt ovakodják terhesek, szülők, szoptatók és újszülötteknek belső gyógyszereket adni, valamint a gyermekek nyelvét felvágni, s ha ily segély szükségeltetnék, azonnal orvost hivatni tartozik. —

9. Ha az új szülött élete valósággal veszélyben forog, kötelessége azt azonnal a szükségbeli keresztségben részesíteni, s ezt annak idején az illető lelkésznek jelenteni.

10.) Tetszhalottaknál, melyeken a rothadási tünetmények nem észlelhetők, életmentési kísérleteit buzgalommal és kitartással teljesíti.

11. A gyermekágyast a szülés után addig el nem hagyhatja, míg az, a könnyen beállható utóvérzéstől tökéletesen biztosítva nincs.

12. Súlyos vétség és gyermek gyilkolás bűnrészesévé válik, ha a magzat elhajtást akár tanácssal, akár pedig segélyével előmozdítja.

13. Azon nőket pedig, kik erre felszólítanak, kötelessége hatóságának azonnal feljelenteni.

14. Ha a hatóság által vizsgálatátételre szólítatik fel, tartozik a vizsgálat eredményét lelkiismeretesen jelenteni.

15. Kötelessége a bábának rovatos naplót vinni. A rovatok következők lennének: 1) folyószám, 2) a szülés éve, napja, 3) szülőneve, kora, állapota (férjes-e vagy nem?) és lakhelye, 4) hanyadszor szülő, 5) milyen volt a szülés? — t. i. elvetélés, éretlen, korai, rendes —; 6) a szülésre vonatkozólag, (rendes vagy rendetlen volt-e az? a gyermekfekvés milyen? — megemlítve a lepényt is; fordult-e elő valami rend ellenesség a szülés előtt, alatt vagy után?) 7) a következmény vagy kimenet (az anyára és gyermekekre nézve) 8.) a baba észrevételei.

16. A központi megyei bábának is szólnak, a mennyiben reá illeszthetők az általános útastá-

sok, különösen köteleztetik a megyei börtönökben és a kórházban előforduló szüléseknél és női bajoknál segítséget nyújtani és mindazon kisebb műtéteket, melyeket ő is végezhet, megtenni. Ezen működésben, valamint ha orvosrendőri és törvényszéki kérdésekben vizsgálatra felhivatik, a megyei főorvosoknak, illetőleg a fegyházi főorvosnak tanácsát, meghagyását követni tartozik.

17. Végezetül felemlitendő, hogy valamint minden szülész, úgy a megyei és községi bába is a legnagyobb gondot fordítsa a tisztaságra, hogy általa fertőztetés ne történhessék; minélfogva, mielőtt a szülőnő vizsgálatához fogna, kezeit chlor-meszes vízben megmosni el ne mulasztja.

HIVATALOS JELENTÉSE

a megyei közegészségügyi bizottmánynak, a közegészségügyi javaslat és egyéb erre vonatkozó kérdések tárgyában.

Tekintetes közgyűlés! A közegészségügy rendezése tárgyában 1867. évi 1663 számú végzéssel kiküldött bizottmány ugyancsak az 1867. évi 4624. számú végzéssel további munkálkodásra, s a közegészségügyi szervezet tervének teljes kidolgozására utasítatván, működését a f. évi martius 21-én tartott teljes tanácskozmányban a közegészségügy első és legfőbb tényezőjével az egészségügyi személyzet szervezésével, egy előre bevégezte, s munkálatát megbirálás és elfogadás végett bemutatja.

A munkálat több részleges munkálatból áll, mert a bizottmány több albizottságra oszlott s mindegyik albizottság külön külön ágát dolgozta ki az egészségügyi személyzet összes szervezetének.

Mintán az egészségügyi bizottmány az állandó

egészségügyi bizottmány alakítására és a főorvosok teendőire vonatkozó javaslatát a múlt évi novemberi közgyűlésnek már bemutatta, és a közgyűlés e javaslatot elfogadta, hátra volt még a közp. fegyházi főorvos, a járási és községi orvosok, a központi vegyész, a közp. fő és a járási állatorvosok, a halottképek és bábák hatáskörét és teendőit meghatározó javaslatok elkészítése. — Mindezen javaslatok a már elfogadott javaslattal együtt $\%.$ — 8 $\%.$ alatt csatoltatnak. —

Mielőtt a tekintetes közgyűlés ezen javaslatokat tárgyalás alá venné, és fölöttök határozná, előrebocsátja az egészségügyi bizottmány azon nézeteket, melyek a legutóbb tartott tanácskozási bizottmányban felmerültek, s melyek az egészségügyi javaslat egyik másik részével közel összeköttetésben állnak. Ezen nézetek a járási orvosok további fentartására, a kerületi orvosok díjazására, elhelyezésére és községeire; a főállatorvos fizetésére, és a járási állatorvosok rendszeresítésére; a közp. fegyházi főorvos, és a közp. rendes megyei főorvos közti viszonyra, végül a vegyész vizsgálatokból befolyó pénzekre vonatkoznak.

A járási orvosok további fentartásának kérdése abban állt: lesz-e a megyének járási orvosokra szüksége, ha a kerületi orvosok felállítanak? Okot adott erre az, hogy a közgyűlés elfogadta a községi, vagy a mi evvel egyet jelent, a kerületi orvosok rendszeresítésének eszméjét, s oda utasította az egészségügyi bizottmányt, hogy e részben is tegyen javaslatot. Az egészségügyi bizottmány úgy vélekedik, hogy járási orvosokra a megyének nem lesz szüksége, ha a kerületi orvosok életbeléptetnek. A járási orvosok teendői körülbelül egyeznek a kerületi orvosok teendőivel, a különbség csak az, hogy míg a járási orvosok kezében a járás 2 kerületre van felosztva, a kerü-

léti orvosok felállításával 5—6 kerületből fog állni. — Ha tehát a közgyűlés a kerületi orvosok rendszerét végleg elfogadja, ugyanazon ténnyel a járási orvosok intézményét is megszüntethetné, és pedig akkép, hogy a járási orvosok teendőit a kerületi orvosok vegyék át, a járási és kerületi orvosok részére külön-külön kidolgozott utasítások olvasztassanak egy utasításba; minden kerületi orvos az illető főorvostól függjön. Támogatja a járási orvosok megszüntetését az is, hogy ha a járás kerületi orvosok közt osztatik fel, a járási orvosoknak nem marad területük, ha csak a járás egészségügyi felügyelete nem bizatik reájuk, mit azonban a 3 megyei főorvos is teljesíthet. —

A kerületi orvosok díjazásának kérdését eldöntetlenül hagyta a bizottmány. E részben két vélemény merült fel, mindegyik azon alapra vonatkozólag, melyből a kerületi orvosok díja kikerüljön. Az egyik vélemény oda irányult, hogy a kerületi orvosok évi díja 400 forint legyen, felét ezen díjnak vagyis 200 frtot viseljék a kerületi községek, másik felét pedig a megye házi pénztára. A községek által fizetendő 200 forint vettessék ki a községi lakosokra, a megye házi pénztára által fizetendő 200 forint pedig a járási orvosok eddigi díjából kerüljön ki, mely díj a 2 járási orvos 600—600 forint évi fizetését tekintve, 1200 frtot tesz járásonkint. Ez által a megye semmi új terhet nem vesz magára, mert a járási orvosok eddigi díjával épen 6 kerületi orvos díját fedezné, és 6 kerületi orvosnál többre egy járásban nem volna szükség, mert azon községek, melyek saját orvost tartanak, a saját orvostartás jogával ezután is élnének, és a kerületek községei közé nem vétetnének fel. Minthogy azonban a községek által kerületenkint viselendő 200 frt. orvosdíj a községekre adó gyanánt nehezednék, és a megye je-

lenleg az adókivetés és beszedés jogát nem gyakorolhatja, a vélemény egy felterjesztést ajánl a m. kir. ministeriumhoz a végett, hogy a kerületi orvosok üdvös intézményének életbeléptetése végett a községek megadóztatását a szóban levő 200 frt. erejéig minden orvosi kerületben engedje meg. E vélemény elfogadása és az annak alapján leendő felírás sikere esetében nemcsak a cél, t. i. a kerületi orvosok életbeléptetése lenne elérve, a nélkül, hogy a megyei házi pénztárnak új kiadásokat kellene tenni. hanem gyakorlatába léphetne a megye egy régi, soha fel nem adott, folyton visszakívánt hatósági jognak, az adókivetés és beszedél jogának, habár csak részlegesen is.

A másik vélemény egy egy kerületi orvos évi díját szintén 400 frtban határozza meg, de azon eltéréssel, hogy e terhet ne felelje meg a megye a községekkel, hanem viselje egészen maga. Ezen vélemény pártolói azt hiszik, hogy a köznép a mostani nagy adók súlya alatt nem örömet venné magára az orvos fizetés terhét is. Abban kétségkívül nem a közegészség fontos érdekét, hanem csak az újadóterhet látná, ismeretes ellen-szenve és bizalmatlansága az orvosok iránt fokozódnék, sok község a rá kivetett részletet tán le sem fizetné, vagy csak erőszak alkalmazása után. Az bizonyos, hogy ezen adó a megyének legszegényebb községeit érné, azokat, melyek épen szegénységüknél fogva nem tarthatnak saját orvost. De mivel a megye nincs most azon helyzetben, hogy a községek részét is maga viselje, ezen vélemény pártolói is egy felírást ajánlanak a m. kir. ministeriumhoz, melyben kifejtessék a kerületi orvosok rendszeresítésének szüksége, s felkéressék a ministerium, hogy a kerületi orvosok fizetéséhez hozzájáruljon, s e célból a megye költségvetésébe még azon összegeket is vegye fel, melyek

a kerületi orvosok díjazása a járási orvosok díján felül megkivántatnak. E vélemény elfogadásával, és a kerületi orvosoknak egészen a megyei házipénztárból való fizetésével azon haszon is össze volna kötve, hogy akkor a kerületi orvosok tisztán és kizárólag megyei orvosoknak tekintethetnének, a megyei orvos czimével élnének, és mindenben a megyétől függenének. —

A tekintetes közgyűléstől függ, melyik véleménynek adjon elsőséget; az egészségügyi bizottmány mindkettőt bejelenté, mert mindegyik mellett szólalnak fel okok, melyek a figyelembevételt megérdemlik. Még csak azt jegyzi meg e kérdésben a bizottmány, hogy midőn a kerületi orvosok a megye érdekében kiküldetésben résztülnek, a megye pénztárából napidíjt huzzanak.

A kerületi orvosok elhelyezésében vagyis székhelyük megválasztásában a bizottmány véleménye szerint oly helyekre kell főtekintettel lenni, melyek nagyobb népességüknél fogva az orvosnak tágasb körű magán foglalkozást nyújtanak, mert csak ily választás mellett várható, hogy a kerületi orvos a javaslatba hozott 400 frt. évi fizetéssel beérje.

A kerületek községeit illetőleg abban állapodott meg a bizottmány, hogy minden járásban alakittassék 5—6 kerület a községek, és lakosaik számához képest; a kerületbe csak azon községek vétessenek fel, melyek saját orvost nem tartanak; és azon községek, melyek saját orvossal bírnak csak közigazgatásilag tartozzanak valamelyik kerülethez.

A megyei főállatorvosi ügyben a bizottmány úgy vélekedik, hogy a főállatorvosnak nem csak gyakorlati képességgel bíró egyszerű állatorvosnak kell lenni, hanem szükséges, hogy a közigazgatásban is jártas legyen, és a legczélsze-

rőbb intézkedések megtételére, valamint kivitelére ügyességgel birjon. E mellett a megye területét gyakran be kell utaznia, rendkívüli esetekben pedig, mint járvány és ragályos kórok fellépésekor, ezen utazásokat kettőzött szorgalommal teljesítenie; miért is az egészségügyi bizottmány a megyei főállatorvos fizetését a mostani 600 frt. helyett 800 frban, és 200 frt. utazási általányban véli megállapítandónak, rendkívüli esetekben tett utazási költségeit pedig megtérítendőknek.

Felmerült a járási állatorvosok rendszeresítésének szüksége is. Az egészségügyi bizottmány a fennforgó nemzetgazdászati tekintetkből ezt nem ajánlhatja eléggé a tek. közgyűlésnek; járási állatorvosok szükségét a megye már 1861-ben érezte, midőn az akkori egészségügyi bizottmányt 587. számú végzésében oda utasította, hogy az öt járás állatorvosi állomásaira alkalmas egyéneket ajánljon. A járási állatorvosok életbeléptetésének szándékát az 1867. évi tisztújító közgyűlés is kifejezte, a mint ez a választási jegyzőkönyvnek a főállatorvos megválasztására vonatkozó részében világosan előfordul. — Czélszerűnek tartaná tehát az egészségügyi bizottmány, ha a tekintetes közgyűlés a járási állatorvosi állomások rendszeresítését végzésileg kimondaná, ezen állomások betöltésére pályázatot hirdetne, és a járási állatorvosokat ennek leteltével, tényleg megválasztaná. Az egészségügyi bizottmány csak 4 ilyen állomás felállítását indítványozza, 600 forint fizetéssel, melybe az utazási általány is bennfoglaltatik. Az 5-ik járást maga a közp. főállatorvos kezelné. —

Az állatorvosban, mint fennebb említve volt, magasabb képzettség kívántatván meg, ily képzettségű egyén pedig kevés van a hazában; az állatorvosi ügyben egy más ohajtás is merült fel a bizottmány keblében, melynek ezennel kifejezést

ád. Tény az, hogy az állatorvoslás gyakorlatát törvény szabályozza, tény az, hogy az állatgyógyászat a közegészségi ügynek önálló ága, tény az, hogy a hatóságoknál az állatgyógyászat csak szakértők által lehet jól képviselve, tény az is, hogy az állatorvoslás gyakorlatára csak azok vannak jogosítva, kik az állatgyógyászati tanfolyamot végezték, és oklevelet nyertek, tény végül, hogy szakértőknek csak ily okleveles egyének tekintethetnek, miért is kívánatos, hogy a közjólét érdekében minél több s a fennebbi feltételeknek megfelelő állatorvos képeztessek. Abban nyilvánult tehát az egészségügyi bizottmány ohajtása: méltóztassék a m. kir. közigazgatási ministeriumnál, felírás útján, odahatni, hogy azon okleveles orvostudorok részére, kik az állatgyógyászatot a pesti állatgyógyintézetnél végezni ohajtják a ministerium ösztöndijakat tüzzön ki, oly hozzáadással, hogy a pályát végezők állatgyógyászati tanárokká, vagy megyei állatorvosokká lehetnek. — Biztosabb siker kedvéért arra is kéri a bizottmány a tekintetes közgyűlést, méltóztassék ezen eszme pártolására a többi megyéket is felszólítani. —

A közp. fegyházi és a központi rendes megyei főorvosra vonatkozó viszony tekintetében azon javaslatot terjeszti elő a bizottmány, méltóztassék háttározatilag kimondani, hogy „minden orvostörvényszéki felülvéleményezés a központi, illetőleg a kecskeméti és kalocsai rendes megyei főorvost illető. A megyei főorvosok ebbeli joga a közgyűlés által már elfogadott főorvosi utasítások közt nincs kifejezve háttározottan, mely hiány kétségeket támaszthatna a rendes megyei orvos, és a fegyházi főorvos hatáskörére nézve, mely utóbbi törvényszéki orvos is a központban. E meghatározás azért is szükséges, mert ha orvos-

törvényszéki esetekben felülvizsgálati jogot a fegyházi főorvos is igényelhetne magának, ez által a megyének nem 3, hanem 4 rendes tiszti főorvosa lenne.

A vegyészeti hivatal felállításának szüksége az erre vonatkozó javaslatban bőven ki lévén fejteve, és módzatai is meghatározva e részben csak annyit kíván megjegyezni a bizottmány, hogy a vegyészeti vizsgálatokból befolyó pénzek, melyekről a javaslatban gondoskodva nincs, s melyek ez ideig a vizsgáló gyógyszerészt illeték, jövőökre a vegyészeti állomás rendszeresítése után a megyei letéti pénztárt illessék. —

Ezek után csak a községi orvosok elhelyezése, kerületeik meghatározása, a központi megyei főorvos területének kijelölése és a megyének a többi két rendes főorvos közti ezélszerü felosztása marad hátra.

Ezen teendő a megyei másod alispánok és járási főszolgabírák közreműködését igényelvén, az egészségügyi bizottmány ezen tisztviselőket a terv egészes elkészítésére kiküldetni kéri. —

Tisz telettel maradván

Beöthy Lajos,
első alispán.

Dalmady Gyözö,
bizottm. jegyzö.

STATALAGI MÖR

